

Европейський Союз

Європа у 12 уроках

Паскаль Фонтен

Ви можете знайти цю брошуру англійською мовою,
а також багато іншої інформації про ЄС на веб-сайті:
<http://ec.europa.eu/publications/>

Дизайн видання: Reporters
Ілюстрації обкладинки: © Lou Wall/Corbis

Київ: Представництво ЄС в Україні, 2015

ISBN 978-92-9238-230-8
doi: 10.2871/254518

© Європейський Союз, 2015
Передрук з дозволу Представництва ЄС в Україні
Друк: ТОВ «Август Трейд», лютий 2015
80 стр. - 16.2 x 22.9 см

Надруковано в Україні

Папір крейдований, не містить хлору

Європа у 12 уроках

Паскаль Фонтен,
колишній помічник Жана Моне,
професор Інституту політичних студій (Париж)

[1]

сторінка 4

Чому Європейський Союз?

[2]

сторінка 10

Десять історичних кроків

[3]

сторінка 14

Розширення ЄС та розвиток відносин із сусідами

[7]

сторінка 44

Євро

[8]

сторінка 48

Створювати, спираючись на знання та інновації

[9]

сторінка 52

Що означає бути європейським громадянином?

[4]

сторінка 20

Як функціонує ЄС?

[5]

сторінка 28

**Чим займається
Європейський
Союз?**

[6]

сторінка 38

Єдиний ринок

[10]

сторінка 58

**Європа свободи,
безпеки та
справедливості**

[11]

сторінка 64

**Європейський
Союз на світовій
арені**

[12]

сторінка 70

**Майбутнє
Європи**

сторінка 74

**Основні дати в історії
європейської інтеграції**

Чому Європейський Союз?

[1]

Місія Європейського Союзу в XXI столітті полягає в наступному:

- ▶ підтримувати та розбудовувати встановлені між державами-членами мирні відносини;
- ▶ об'єднувати європейські країни через практичне співробітництво;
- ▶ створювати безпечні умови життя громадян Європи;
- ▶ сприяти економічній та соціальній солідарності;
- ▶ зберігати європейські самобутність та розмаїття у глобалізованому світі;
- ▶ відстоювати цінності, які поділяють європейці.

I. МИР

До того як стати реальною політичною метою, ідея об'єднання Європи тривалий час була лише в головах філософів та мрійників. Натхненний гуманістичними ідеалами Віктор Гюго бачив мирні «Сполучені Штати Європи». Однак такі мрії було розбито кривавими війнами, що спустошили континент у першій половині ХХ століття.

Тим не менш, нова надія постала з-під уламків Другої світової війни. Народи, які під час неї чинили опір тоталітаризму, були сповнені рішучості покласти край міжнародній ненависті й суперництву в Європі та створити умови для тривалого миру. Між 1945 і 1950 роками низка мужніх державних діячів, включаючи Робера Шумана, Конрада Аденауера, Альфіде де Гаспері та Уїнстона Черчілля, почала діяти, переконуючи свої народи вступити в нову еру. В Західній Європі мало бути створено нові структури, ґрунтовані на спільних інтересах і угодах, що гарантуватимуть верховенство права і рівність між усіма державами.

Міністр закордонних справ Франції Робер Шуман офіційно озвучив ідею, що належала Жану Моне, і 9 травня 1950 року запропонував створити Європейське об'єднання вугілля та сталі. Тобто у країнах, які колись воювали між собою, виробництвом цієї продукції мав управляти спільний наднаціональний орган. Сировину, яку використовували для воєнних цілей, перетворили на інструмент взаємної злагоди та миру – і це було практично та символічно водночас.

II. ОБ'ЄДНАННЯ ЄВРОПИ

Європейський Союз сприяв об'єднанню Німеччини після падіння Берлінської стіни 1989 року. Коли у 1991 році розпалася радянська імперія, країни Центральної та Східної Європи, що впродовж десятиліть перебували за «залізною завісою», знову отримали можливість вільно обирати шлях власного розвитку. Багато з них вирішили, що їхнє майбутнє пов'язане з сім'єю демократичних європейських народів. Вісім з цих країн стали членами ЄС у 2004 році, а ще дві держави приєдналися 2007-го. Хорватія стала 28 державою – членом Європейського Союзу 1 липня 2013 року.

Процес розширення ЄС триває. Нині переговори про вступ до нього ведуть Туреччина, Сербія і Чорногорія.

1989 року було зруйновано Берлінську стіну і давнє розділення європейського континенту поступово зникло.

III. БЕЗПЕКА

У XXI столітті актуальними для Європи продовжують бути питання безпеки. ЄС має вживати ефективних заходів задля гарантування її своїм членам. Євросоюз повинен конструктивно співпрацювати з регіонами, що межують з його кордонами: з Балканами, Північною Африкою, Кавказом та Близьким Сходом. Він має також захищати свої військові та стратегічні інтереси, взаємодіючи з союзниками, зокрема в рамках НАТО, а також розробляючи реальну спільну європейську політику безпеки та оборони.

Безпека – внутрішня і зовнішня – є двома сторонами однієї медалі. Боротьба з тероризмом та організованою злочинністю вимагає від поліцейських служб держав-членів тісної співпраці. Створення в межах ЄС «території свободи, безпеки та справедливості», де кожен громадянин захищений законом і всі рівні перед правосуддям – це новий виклик, який потребує тісної співпраці урядів. Має зрости активність та ефективність таких органів як Європол, Європейська поліцейська служба та Євроуст у зміцненні співпраці між прокурорами, суддями та поліцейськими з різних країн ЄС.

IV. ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА СОЛІДАРНІСТЬ

Європейський Союз було створено для досягнення політичних цілей, і він робить це за допомогою економічного співробітництва.

Частка населення країн ЄС у загальносвітовому відношенні постійно зменшується. Для забезпечення економічного зростання та здатності конкурувати на світовій арені з іншими основними економіками, європейські країни повинні продовжувати процес об'єднання. Жодна з країн ЄС не є досить потужною, щоб самостійно захищати свої інтереси на світових ринках. Для розширення масштабів виробництва та пошуку нових споживачів європейські компанії повинні мати ширший спектр можливостей, аніж лише національний внутрішній ринок. Цю проблему вирішує єдиний

європейський ринок, який об'єднує понад півмільярда споживачів. Для того, щоб якомога більше людей могли ним скористатися, ЄС прагне усунути перешкоди на шляху торгівлі й працює над вивільненням підприємств від непотрібних бюрократичних перепон.

Проте загальноєвропейська вільна конкуренція має урівноважуватися загальноєвропейською солідарністю. Це дає очевидні переваги громадянам Європи: коли вони стають жертвами повені або іншого стихійного лиха, то отримують допомогу з бюджету ЄС. Керовані Європейською Комісією структурні фонди заохочують і доповнюють зусилля національних та регіональних органів влади ЄС з подолання нерівномірності розвитку різних регіонів Європи. Кошти з бюджету ЄС та позики Європейського інвестиційного банку використовуються для покращення транспортної інфраструктури в Європі (наприклад, для розширення мережі автомагістралей і швидкісних залізниць), що забезпечує кращий доступ до віддалених районів та стимулює транс'європейську торгівлю.

У 2008 році світова фінансова криза спричинила найрізкіший економічний спад в історії ЄС. Щоб урятувати банки, уряди та інституції Союзу повинні були діяти швидко. Європейський Союз надав фінансову допомогу найбільше потерпілим від кризи країнам. Наявність єдиної валюти допомогла захистити зону євро від спекуляцій та девальвації. Потім, у 2010 році, ЄС та його держави-члени вжили узгоджених заходів зі скорочення державного боргу. Завданням для європейських країн нині залишається спільне протистояння глобальній кризі, пошук шляхів подолання економічного спаду та перехід до стабільного економічного зростання.

V. ЄВРОПЕЙСЬКІ САМОБУТНІСТЬ І РОЗМАЇТТЯ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Європейські постіндустріальні суспільства стають дедалі складнішими. Хоча рівень життя громадян постійно зростає, суттєва різниця між заможними та бідними залишається. Вона може збільшуватися через такі фактори як економічний спад, передислокація промисловості, старіння населення і проблеми з державним фінансуванням. Важливо, щоб країни – члени ЄС об'єднали зусилля для розв'язання цих проблем.

Однак спільна праця зовсім не означає розмивання культурних відмінностей та мовної ідентичності кожної окремої країни. Навпаки, численні заходи ЄС допомагають підтримувати специфіку регіонів та багате розмаїття традицій і культур.

Зрештою, кожна із країн ЄС отримує вигоду. Понад 60 років європейської інтеграції продемонстрували, що Євросоюз як єдине ціле є значно більшим, ніж проста сума його складових. Він справляє набагато більший економічний, соціальний, технологічний, комерційний і політичний вплив, аніж його держави-члени у разі, коли б діяли самостійно. Спільні дії та спільні заяви від імені Європейського Союзу продукують додану вартість.

Єдність у розмаїтті: спільна робота дозволяє досягти кращих результатів.

У сучасному світі зростаючі економіки, такі як Китай, Індія та Бразилія, прагнуть стати світовими економічними лідерами наряду зі Сполученими Штатами. Тому сьогодні як ніколи необхідним для держав – членів Європейського Союзу є об'єднання та досягнення «критичної маси», завдяки чому забезпечуватиметься збереження їхнього впливу на світовій арені.

Як ЄС здійснює свій вплив?

- ▶ ЄС є провідною силою у світі торгівлі й тому відіграє визначальну роль у міжнародних переговорах – наприклад, у рамках Світової організації торгівлі, до складу якої входять 160 держав, або ж у контексті Конференції ООН щодо зміни клімату;
- ▶ ЄС займає чітку позицію з таких вагомих для пересічних людей питань як охорона довкілля, відновлювані джерела енергії, «принцип обережності», коли йдеться про безпечність продуктів харчування, етичні аспекти біотехнологій та необхідність захисту тих видів тварин, яким загрожує зникнення, і т. ін.
- ▶ ЄС залишається на передньому фронті світових процесів, спрямованих на зупинення глобального потепління. У грудні 2008 року Євросоюз в односторонньому порядку взяв на себе зобов'язання до 2020-го скоротити викиди парникових газів на 20%.

Тому давнє прислів'я «В єдності – сила» залишається для сьогоднішніх європейців так само актуальним.

VI. ЦІННОСТІ

ЄС прагне сприяти гуманітарним та прогресивним цінностям і забезпечувати такі умови, за яких людина мала б можливість використовувати результати великих сучасних глобальних змін, а не ставала б їхньою жертвою. Самі лише ринкові сили або ж односторонні дії окремих країн не можуть забезпечити потреби людей.

Європейський Союз виступає за таку концепцію людства та суспільну модель, яку підтримує більшість його громадян. Європейці поважають і цінують свою багату спадщину, складовими якої є права людини, соціальна солідарність, свобода підприємництва, справедливий розподіл результатів економічного зростання, право на захищене довкілля, повага до культурного, мовного та релігійного розмаїття, гармонійне поєднання традицій і прогресу.

У грудні 2000 року в Ніцці було ухвалено Хартію фундаментальних прав Європейського Союзу. Сьогодні вона є обов'язковим правовим інструментом для всіх держав-членів завдяки Лісабонському договору, який набув чинності 1 грудня 2009 року. Хартія містить всі права, визнані сьогодні державами – членами ЄС та їхніми громадянами. Ці спільні права та цінності створюють між європейцями відчуття спорідненості. Прикладом цьому є скасування всіма країнами ЄС смертної кари.

- ▶ 1951: Шість держав-засновниць створюють Європейське об'єднання вугілля та сталі.
- ▶ 1957: Ті ж самі шість держав підписують Римський договір, яким було створено Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) та Європейське співтовариство з атомної енергії (Євратом).
- ▶ 1973: Співтовариство розширюється до дев'яти держав-членів; спільна політика поширюється на більшу кількість сфер.
- ▶ 1979: Перші прямі вибори до Європейського Парламенту.
- ▶ 1981: Греція стає першою середземноморською країною, яка приєдналася до ЄС.
- ▶ 1992: Єдиний європейський ринок стає реальністю.
- ▶ 1993: Маастрихтським договором створено Європейський Союз.
- ▶ 2002: Запроваджуються в обіг банкноти та монети євро.
- ▶ 2007: ЄС налічує 27 держав-членів.
- ▶ 2009: Набирає чинності Лісабонський договір, який змінює механізм роботи ЄС.
- ▶ 2013: До Євросоюзу приєднується Хорватія.

1.

9 травня 1950 року в декларації Шумана було запропоновано заснувати Європейське об'єднання вугілля та сталі, результатом чого стало підписання 18 квітня 1951 року Паризького договору. Ним створено спільний ринок вугільної та металургійної галузей шести країн-засновниць (Бельгії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Федеративної Республіки Німеччини та Франції). Метою було забезпечити мир між європейськими переможцями і переможеними у Другій світовій війні, об'єднати їх як рівних партнерів, що співробітничать у рамках спільних інституцій.

2.

25 березня 1957 року шість країн-учасниць уклали Римський договір з метою заснувати Європейське співтовариство з атомної енергії та Європейське економічне співтовариство. Останнє мало створити розширений спільний ринок, який би охоплював велику кількість товарів і послуг. Митні збори між шістьма країнами-учасницями було повністю скасовано до 1 липня 1968 року. Впродовж 1960-х років було також запроваджено спільні політики, зокрема у сферах торгівлі та сільського господарства.

9 травня 1950 року міністр закордонних справ Франції Робер Шуман вперше оприлюднює ідеї, які привели до створення Європейського Союзу. Саме тому 9 травня відзначається як День Європи.

3.

Успіх цих шести країн заохотив Данію, Ірландію та Сполучене Королівство приєднатися до Співтовариства. Перше розширення з шести до дев'яти членів відбулося в 1973 році. Водночас було запроваджено нову соціальну політику та політику з довкілля, а 1975 року засновано Європейський фонд регіонального розвитку.

4.

У червні 1979 року рішучим кроком вперед стали перші вибори до Європейського Парламенту, що пройшли на засадах прямого загального голосування. Ці вибори проводяться кожні п'ять років.

5.

У 1981 році до Співтовариства приєдналася Греція, а 1986 року – Іспанія та Португалія. Це посилило присутність Співтовариства у Південній Європі та, водночас, продемонструвало нагальну необхідність розвитку регіональних програм допомоги.

6.

Світовий економічний спад на початку 1980-х років приніс із собою хвилю «європесимізму». Однак надія знову з'явилася 1985 року, коли Європейська Комісія під головуванням Жака Делора оприлюднила так звану Білу книгу, що містила план завершення формування єдиного європейського ринку до 1 січня 1993-го. Цю амбітну мету було закріплено в підписаному в лютому 1986 року Єдиному європейському акті, який набув чинності 1 липня 1987-го.

7.

Політичний ландшафт Європи різко змінився після падіння Берлінської стіни у 1989 році. Це призвело до об'єднання Німеччини у жовтні 1990-го і процесу демократизації в країнах Центральної та Східної Європи після їх виходу з-під контролю Радянського Союзу, який припинив своє існування у грудні 1991 року.

Водночас держави – члени ЄЕС проводили переговори щодо нового Договору про Європейський Союз, ухваленого Європейською Радою у складі президентів та/або прем'єр-міністрів у Маастрихті у грудні 1991 року. Додаючи міжурядового співробітництва (у таких сферах як зовнішня політика та міжнародна безпека) до існуючих систем Співтовариства, Маастрихтський договір створив Європейський Союз. Він набув чинності 1 листопада 1993 року.

8.

Ще три країни – Австрія, Фінляндія та Швеція – приєдналися до ЄС в січні 1995 року, збільшивши кількість його членів до 15. У цей час перед Європою постають дедалі серйозніші виклики глобалізації. Нові технології та масштабніше використання Інтернету сприяли модернізації економіки, але, разом із тим, породжували соціальні та культурні виклики. Водночас безробіття та зростання витрат на пенсійні виплати тиснуло на національні економіки, в результаті чого нагальним стало питання реформ. Виборці дедалі частіше зверталися до своїх урядів із закликом знайти практичне розв'язання цих проблем.

Тому в березні 2000 року ЄС ухвалив Лісабонську стратегію. Її було покликано зробити Євросоюз здатним конкурувати на світовому ринку з іншими великими гравцями, такими як США та нові індустріальні країни. Мета полягала в заохоченні інновацій та бізнесових інвестицій, а також пристосування системи європейської освіти під потреби інформаційного суспільства.

Тоді ж ЄС починає шлях до реалізації свого найвражаючого на сьогодні досягнення – створення єдиної валюти задля полегшення життя бізнесменів, споживачів та подорожуючих. 1 січня 2002 року євро замінило колишні валюти у 12 країнах, які спільно створили «зону євро». Сьогодні євро є основною світовою валютою нарівні з американським долларом.

9.

У середині 1990-х років розпочалася підготовка до нового безпрецедентного розширення. Заявки на вступ подали шість країн колишнього радянського блоку (Болгарія, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Чеська Республіка), три балтійські держави, що раніше входили до складу Радянського Союзу (Естонія, Латвія та Литва), одна з республік колишньої Югославії (Словенія) і дві середземноморські країни (Кіпр та Мальта).

ЄС схвально прийняв цей шанс додати стабільності європейському континентові, поширивши переваги європейської інтеграції на молоді демократичні країни. Переговори про майбутнє членство розпочалися в грудні 1997 року і 1 травня 2004-го до ЄС приєдналися 10 країн-кандидатів. Болгарія та Румунія вступили до Євросоюзу 1 січня 2007 року, збільшивши кількість його членів до 27. У липні 2013 року до ЄС приєдналася Хорватія.

10.

Для вирішення складних проблем XXI століття розширений ЄС потребував простішого й ефективнішого механізму ухвалення спільних рішень. Нові правила були запропоновані у проекті Конституції ЄС, яку підписали у жовтні 2004 року і яка мала б замінити всі чинні договори. Але цей текст було відхилено 2005 року двома національними референдумами. Тому Конституцію замінили на Лісабонський договір, підписаний 13 грудня 2007 року і чинний від 1 грудня 2009-го. Не замінюючи собою попередні договори, він доповнює та змінює їх, а також містить більшість змін, передбачених Конституцією. Наприклад, відповідно до Лісабонського договору створено посади постійного Президента Європейської Ради та Високого представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки.

Розширення ЄС та розвиток відносин із сусідами

[3]

- ▶ Європейський Союз відкритий для будь-якої європейської країни, що відповідає демократичним, політичним та економічним критеріям членства у ньому.
- ▶ Після кількох розширень (останнє відбулося 2013 року) кількість членів ЄС зросла з шести до 28. Станом на 2014 рік ще сім країн ведуть переговори про приєднання до ЄС (Туреччина, Сербія та Чорногорія) або перебувають на різних етапах підготовки до вступу.
- ▶ Кожна угода про вступ нової країни вимагає одностайного схвалення всіма державами-членами. Крім того, перед кожним новим розширенням ЄС оцінює власні можливості з огляду на прийняття нового члена та здатність його інституцій продовжувати нормально функціонувати.
- ▶ Послідовне розширення ЄС допомогло зміцнити та стабілізувати демократію і безпеку в Європі, а також посилило економічне зростання та торговий потенціал ЄС.

I. ОБ'ЄДНАННЯ КОНТИНЕНТУ

(а) Союз двадцяти восьми

Під час саміту в Копенгагені у грудні 2002 року Європейська Рада започаткувала новий етап в історії європейської інтеграції. Запросивши ще 12 країн приєднатися до ЄС, Європейський Союз не просто розширив свої географічні кордони та збільшив чисельність населення, а й поклав край поділу, який існував на нашому континенті від 1945 року. Європейські країни, які впродовж десятиліть не могли користуватися демократичними свободами, нарешті приєдналися до демократичної європейської сім'ї. Так, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина та Чеська Республіка стали членами ЄС 2004 року разом із середземноморськими островами Кіпром та Мальтою. Болгарія та Румунія набули членства в 2007 році, Хорватія приєдналася до ЄС 1 липня 2013-го. Всі вони є повноправними партнерами у надзвичайно важливому проекті, створеному засновниками ЄС.

(б) Кандидати на вступ

Туреччина, яка є членом НАТО і тривалий час має з ЄС Угоду про асоціацію, подала заявку на вступ у 1987 році. Через географічне розташування та політичну історію Туреччини ЄС тривалий час вагався щодо ухвалення позитивного рішення про її членство. Однак у жовтні 2005 року переговори про вступ зрештою розпочалися – і не лише з Туреччиною, а й з Хорватією. 2011 року переговори з Хорватією було завершено. Водночас деякі з європейських країн висловили сумнів щодо того, чи Туреччина буде або має бути членом Європейського Союзу. Вони запропонували альтернативний варіант – «привілейоване партнерство», однак Туреччина цю ідею відхилила. Крім неї, ще п'ять держав є нині кандидатами на вступ до Євросоюзу. З 2005 року такий статус має Кошишня Югославська Республіка Македонія. У червні 2014-го його отримала Албанія. Ісландія, яка зазнала сильного удару від кризи 2008 року, подала заявку на членство в ЄС у 2009-му. Переговори про її вступ розпочато 2011 року, однак згодом процес було заморожено з ініціативи Рейкьявіка. У середині 2012-го стартував переговорний процес між ЄС та Чорногорією, у січні 2014 року – із Сербією.

(в) Потенційні кандидати

Загалом, усі держави західних Балкан планують приєднатися до Європейського Союзу з метою прискорити економічне відновлення, нормалізувати відносини між собою (які тривалий час потерпали від етнічних і релігійних воєн) та зміцнити свої демократичні інститути. Потенційним кандидатом є Боснія і Герцеговина – вона має з ЄС Угоду про стабілізацію та асоціацію, покликану прокласти шлях до можливого переговорного процесу. Косово проголосило свою незалежність 8 лютого 2008 року і також може стати офіційним кандидатом на вступ.

Отже, до 2020 року кількість членів ЄС збільшиться, ймовірно, з 28 до 35 країн. Це може стати ще одним значним розширенням та, можливо, вимагатиме подальших змін у роботі ЄС.

II. УМОВИ ЧЛЕНСТВА

(а) Правові критерії

Європейська інтеграція завжди була політичним і економічним процесом, відкритим для всіх європейських країн, готових підписати установчі договори та приєднатися до всього масиву законодавства ЄС. Відповідно до статті 49 Лісабонського договору будь-яка європейська держава може звернутися із запитом про набуття членства в Європейському Союзі за умови, що вона дотримується принципів свободи, демократії, поваги до прав людини та основоположних свобод, а також верховенства права.

(б) «Копенгагенські критерії»

У 1993 році після отримання від колишніх комуністичних країн прохань щодо приєднання до Європейського Союзу, Європейська Рада встановила три критерії, відповідність яким необхідна для набуття членства. На час приєднання нові члени повинні мати:

- ▶ стабільні інституції, що забезпечують демократію, верховенство права, права людини й повагу до меншин та їх захист;
- ▶ функціональну ринкову економіку та здатність протистояти конкурентному тиску та ринковим силам всередині Союзу;
- ▶ змогу виконувати зобов'язання, що витікають із членства, та бути готовими працювати над досягненням цілей Європейського Союзу. Країни повинні мати державну систему управління, здатну застосовувати та використовувати на практиці законодавство ЄС.

«Перлина Адриатики» – хорватське місто Дубровник.

(с) Процес приєднання до ЄС

Переговори про вступ проводяться між кожною країною-кандидатом і Європейською Комісією, яка представляє ЄС. По закінченні таких переговорів рішення дозволити новій країні приєднатися до ЄС має бути ухвалене одногосно всіма державами-членами під час засідання Європейської Ради. Європейський Парламент повинен дати свою згоду, проголосувавши за таке рішення абсолютною більшістю його складу. Після цього договір про приєднання має бути ратифіковано державами-членами та державами-кандидатами відповідно до їхніх національних конституційних процедур.

Протягом періоду переговорів країни-кандидати отримують, як правило, допомогу від ЄС з метою наблизити їхні економічні показники до європейських. Такі держави зазвичай мають з ЄС угоди про стабілізацію та асоціацію. Відповідно до їхніх положень, ЄС безпосередньо відстежує стан економічних та адміністративних реформ країн-кандидатів, які вони повинні здійснити задля відповідності вимогам членства в ЄС.

III. ДО ЯКИХ МЕЖ МОЖЕ РОЗШИРЮВАТИСЯ ЄС?

(а) Географічні кордони

Дискусії, які в більшості країн-членів відбувалися щодо пропонованої Конституційної угоди, засвідчили: багатьох європейців хвилює питання остаточних кордонів Європейського Союзу і навіть європейської ідентичності. На ці питання немає простих відповідей. Зокрема тому, що країни-члени мають різні погляди, продиктовані їхніми геополітичними або економічними інтересами. Держави Балтії та Польща виступають за членство в ЄС для України, а що з цього приводу думають її сусіди? Виникають труднощі у зв'язку з політичною ситуацією в Білорусі та зі стратегічним розташуванням Молдови. Якщо до ЄС приєднається Туреччина, яким має бути рішення щодо Вірменії, Грузії та інших країн Закавказзя?

ЄС фінансово сприяє економічному розвитку сусідніх з ним країн.

Незважаючи на відповідність умовам членства, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія не є членами Європейського Союзу, оскільки на сьогодні громадськість у цих країнах проти такого приєднання.

У різних країнах ЄС громадська думка більш-менш розділяється у питанні про остаточні кордони Євросоюзу. Якщо застосовувати лише географічний критерій і не зважати на демократичні цінності, ЄС може – подібно до Ради Європи, яка не є структурою ЄС – мати, зрештою, 47 держав-членів включно з Росією. Однак членство Росії могло б однозначно створити неприйнятний політичний та географічний дисбаланс у Європейському Союзі.

Розумним може стати такий підхід: будь-яка європейська країна має право подати заявку на членство в ЄС за умови, що вона може імплементувати все законодавство Союзу і готова перейти на євро. Процес європейської інтеграції триває безперервно з 1950 року, і будь-які спроби зафіксувати кордони ЄС раз і назавжди могли б завдати йому шкоди.

(б) Політика сусідства

Розширення у 2004 і 2007 роках посунуло кордони Європейського Союзу далі на схід і південь. Після цього постало питання про те, як ЄС має будувати відносини зі своїми новими сусідами. Стабільність і безпека є проблемами у регіонах за кордонами ЄС, і він хотів би уникнути появи нових розділових ліній між ним і цими сусідами. Наприклад, необхідно вжити заходів для протидії новим загрозам безпеці, таким як нелегальна імміграція, перебої у поставках енергоресурсів, погіршення стану довкілля, організована транскордонна злочинність та тероризм. Тому ЄС розробив нову Європейську політику сусідства, що регулює його відносини з сусідами на сході (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна) і на півдні (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, окуповані палестинські території, Сирія та Туніс).

Майже всі ці країни мають з ЄС двосторонні угоди про партнерство та співробітництво або угоди про асоціацію, згідно з якими вони зобов'язуються дотримуватися спільних цінностей (таких як демократія, права людини і верховенство права), а також здійснювати прогрес у напрямку ринкової економіки, сталого розвитку та зниження рівня бідності. ЄС, зі свого боку, пропонує фінансову, технічну та макроекономічну допомогу, спрощення візової процедури та низку заходів, які допомагатимуть розвитку цих країн.

З 1995 року країни південного Середземномор'я перебували з Європейським Союзом у політичних, економічних і дипломатичних зв'язках, знаних як «Барселонський процес», пізніше перейменованій на Європейсько-середземноморське партнерство. На саміті в Парижі у липні 2008 року це партнерство було відновлене у вигляді Середземноморського союзу, який об'єднує 28 держав – членів Європейського Союзу та 16 країн – партнерів з південного узбережжя Середземного моря та Близького Сходу.

Фінансову допомогу для обох груп країн ЄС надає через Європейський інструмент сусідства (до 2014 року – Європейський інструмент сусідства та партнерства). Його загальний бюджет на 2014–2020 роки становить понад 15 млрд євро.

- ▶ Глави держав та урядів членів Євросоюзу зустрічаються в рамках Європейської Ради для визначення загального політичного курсу ЄС та ухвалення важливих рішень з ключових питань.
- ▶ Рада, що складається з міністрів держав – членів Європейського Союзу, має регулярні зустрічі, під час яких ухвалює політичні рішення та законодавчі акти.
- ▶ Європейський Парламент, який представляє населення, поділяє законодавчі та бюджетні повноваження з Радою Європейського Союзу.
- ▶ Європейська Комісія, що представляє спільний інтерес ЄС, є основним виконавчим органом. Вона наділена правом законодавчої ініціативи й забезпечує належну імплементацію політики ЄС.

I. ІНСТИТУЦІЇ, ЩО УХВАЛЮЮТЬ РІШЕННЯ

Європейський Союз – це більше ніж просто конфедерація країн, але водночас і не федеративна держава. Це, по суті, новий тип структури, що не підпадає під жодну традиційну правову категорію. Його політична система унікальна в історичному плані й постійно розвивається впродовж останніх 60 років.

Договори, відомі як «первинне» законодавство, є основою для великого масиву «вторинного», яке вже безпосередньо впливає на повсякденне життя громадян ЄС. Воно складається головним чином із постанов, директив і рекомендацій, ухвалених інституціями Євросоюзу.

Ці закони та всі політики ЄС є результатом рішень, ухвалених Радою (що представляє національні уряди), Європейським Парламентом (який репрезентує населення) і Європейською Комісією (незалежний від урядів країн ЄС орган, який захищає колективні європейські інтереси). Інші інституції та органи також відіграють важливу роль, і про це йдеться нижче.

(а) Європейська Рада

Європейська Рада є найголовнішою політичною інституцією ЄС. До її складу входять глави держав або урядів (президенти або прем'єр-міністри) усіх країн – членів ЄС, а також Президент Європейської Комісії (див. далі). Зазвичай вона збирається на свої засідання чотири рази на рік у Брюсселі. Вона має постійного Президента, місія якого полягає в координації роботи Європейської Ради та в забезпеченні безперервності її діяльності. Постійний Президент обирається кваліфікованою більшістю голосів членів Європейської Ради на два з половиною роки і може бути переобраний один раз. З 1 грудня 2014 року цю посаду обіймає колишній прем'єр-міністр Польщі Дональд Туск.

Європейська Рада визначає цілі ЄС і виробляє механізм їх досягнення. Вона надає імпульсу головним стратегічним ініціативам ЄС та ухвалює рішення зі спірних питань, які не змогла розв'язати Рада міністрів. Європейська Рада вирішує актуальні міжнародні питання в рамках «спільної зовнішньої та безпекової політики», яка є механізмом координації зовнішньополітичних дій держав – членів ЄС.

(б) Рада

Рада (або ж Рада міністрів) складається з міністрів національних урядів ЄС. Держави – члени Євросоюзу по черговою головують у Раді по шість місяців. У кожному засіданні Ради бере участь один міністр від кожної країни ЄС. Які саме міністри братимуть участь у засіданні, залежить від питання у порядку денному: закордонні справи, сільське господарство, промисловість, транспорт, довкілля і т. ін.

Основним завданням Ради є ухвалення законів. Зазвичай вона поділяє такі повноваження з Європейським Парламентом. Рада та Парламент наділені також однаковою відповідальністю за ухвалення бюджету ЄС. Окрім цього, Рада підписує міжнародні угоди, переговори з яких провела до цього Єврокомісія.

Відповідно до Лісабонського договору, Рада повинна ухвалювати свої рішення простою більшістю голосів, кваліфікованою більшістю або одногосно – це залежить від предмету обговорення.

Рада має одногосно ухвалювати рішення з таких важливих питань як розмір податків, внесення поправок до договорів, започаткування нової спільної політики або дозвіл новій країні приєднатися до Союзу.

У більшості інших випадків використовують голосування кваліфікованою більшістю. Це означає, що рішення Ради вважається ухваленим, якщо за нього подано визначену мінімальну кількість голосів. При цьому кількість голосів, які має в Раді кожна країна ЄС, приблизно відповідає чисельності її населення.

Наприклад, рішення вважається ухваленим кваліфікованою більшістю, якщо 55% держав-членів висловляться на його користь (тобто 16 з 28) і якщо вони представлятимуть не менше 65% населення ЄС.

За такою процедурою ухвалюють близько 80% всього законодавства ЄС.

Демократичніша Європа: завдяки Лісабонському договору громадяни ЄС тепер можуть ініціювати підготовку нових законів.

(в) Європейський Парламент

Європейський Парламент є виборним органом, який представляє громадян ЄС. Він здійснює політичний нагляд за діяльністю Євросоюзу та бере участь у законодавчому процесі. Від 1979 року члени Європейського Парламенту (депутати) обираються прямим голосуванням під час загальних виборів кожні п'ять років.

Після останніх виборів до Європарламенту в травні 2014 року представника соціалістів, німця Мартіна Шульца було обрано Президентом Парламенту на два з половиною роки. Після цього його замінить представник Європейської народної партії.

Через Європарламент голос кожного громадянина може бути почутим.

Європарламент збирається щомісяця на пленарні засідання, участь в яких беруть, як правило, всі депутати. Ці пленарні засідання проводять зазвичай у Страсбурзі, всі додаткові сесії – у Брюсселі. Там такі проводиться підготовча робота: Конференція президентів – тобто голів політичних груп разом з Президентом Парламенту – готує порядок денний пленарних засідань, водночас 20 парламентських комітетів розробляють для розгляду проекти законодавчих поправок. Щоденну адміністративну роботу Парламенту забезпечує Генеральний секретаріат, структури якого розташовані у Люксембурзі та Брюсселі. Кожна політична група має власний секретаріат.

Європейський Парламент розділяє з Радою відповідальність за ухвалення бюджету ЄС, який пропонує Європейська Комісія. Парламент може відхилити запропонований проект, що він уже робив кілька разів. Коли так стається, то всю бюджетну процедуру мають розпочати з початку. Використовуючи свої бюджетні повноваження, Парламент справляє значний вплив на формування політики ЄС у різних сферах.

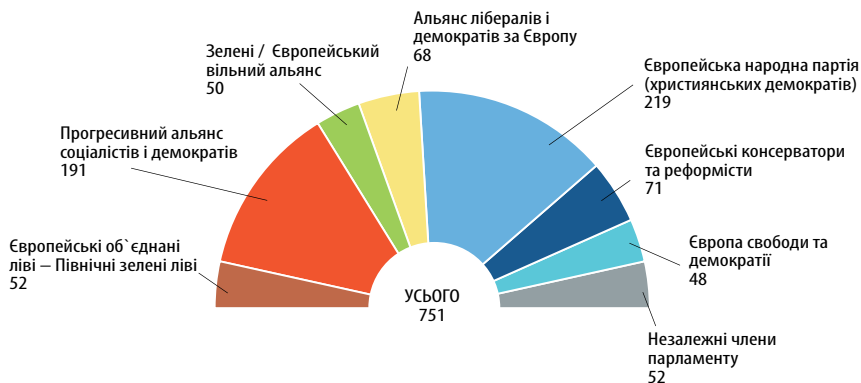
**Кількість місць у Європейському Парламенті,
закріплених за кожною країною після виборів 2014 року**

Німеччина	96	Австрія	18
Франція	74	Болгарія	17
Італія	73	Данія	13
Сполучене Королівство	73	Словаччина	13
Іспанія	54	Фінляндія	13
Польща	51	Ірландія	11
Румунія	32	Литва	11
Нідерланди	26	Хорватія	11
Бельгія	21	Латвія	8
Греція	21	Словенія	8
Португалія	21	Естонія	6
Угорщина	21	Люксембург	6
Чеська Республіка	21	Кіпр	6
Швеція	20	Мальта	6
УСЬОГО		751	

Парламент бере участь у законодавчій роботі ЄС у два способи:

- ▶ Через «спільне ухвалення рішень», що є звичайною законодавчою процедурою. Парламент ділить відповідальність з Радою за розробку законодавства в тих сферах, які вимагають голосування кваліфікованою більшістю у Раді. Від часу набуття чинності Лісабонським договором така схема застосовується до близько 95% законодавства ЄС. Рада та Парламент можуть досягти згоди вже на етапі першого читання законопроекту. Але якщо цього не вдається і після другого читання, справу передають до погоджувального комітету.
- ▶ У рамках процедури «згоди» Європейський Парламент повинен ратифікувати міжнародні угоди ЄС (підписані у результаті переговорів, проведених Європейською Комісією), зокрема й нові договори щодо розширення Європейського Союзу.

Політичні групи в Європейському Парламенті

Станом на січень 2015

Не менш важливою функцією Європейського Парламенту є демократичний контроль за діяльністю Союзу та, зокрема, Європейської Комісії. Кожні п'ять років, коли настає час призначати новий її склад, новообраний Парламент може простою більшістю голосів затвердити або ж відхилити визначеного Європейською Радою кандидата на посаду Президента Комісії. Зрозуміло, що таке голосування відобразатиме результати останніх виборів до Європарламенту. Парламент проводить слухання з кожним кандидатом на посаду члена Комісії перед тим, як голосувати за затвердження нового її складу в цілому.

У будь-який час Парламент може звільнити всю Комісію шляхом висловлення вотуму недовіри. Для цього необхідно дві третини голосів. Парламент контролює поточну реалізацію політик ЄС, звертаючись із усними та письмовими запитами до Комісії та Ради.

(г) Європейська Комісія

Комісія є ключовим інститутом ЄС. Тільки вона має право розробляти законодавчі пропозиції, які спрямовує до Ради та Парламенту для подальшого обговорення й ухвалення.

Її членів призначають на п'ятирічний термін за погодженням між державами-членами за умови схвалення Європейським Парламентом (як описано вище). Комісія підзвітна Парламенту, всі її члени мають подати у відставку в разі, якщо Парламент висловлює Комісії вотум недовіри.

Комісія має у своєму складі по одному члену (комісару) від кожної держави-члена ЄС, до неї також входять Президент Комісії та Високий представник із закордонних справ і політики безпеки, який є одним із заступників Президента.

Нинішній склад Єврокомісії розпочав роботу з 3 листопада 2014 року. Її президентом є колишній прем'єр-міністр Люксембургу Жан-Клод Юнкер.

Комісія має цілковиту незалежність у здійсненні своїх повноважень. До її завдань належить захист спільних інтересів – це означає, що вона не повинна керуватися вказівками жодного з національних урядів ЄС. Як «охоронець договорів» Комісія має забезпечувати, щоб держави-члени виконували ухвалені Радою та Парламентом постанови і директиви. У разі виявлення порушення, Комісія може звернутися до Європейського Суду з тим, щоб зобов'язати державу дотримуватися законодавства ЄС.

Як виконавчий орган ЄС Комісія втілює в життя ухвалені Радою рішення в такій галузі як спільна сільськогосподарська політика. Її наділено широкими повноваженнями щодо управління спільними політиками ЄС, такими як дослідження та технології, міжнародна допомога, регіональний розвиток. Комісія є розпорядником бюджету, передбаченого для реалізації цих загальносоюзних політик.

Члени Європейської Комісії мають у своєму розпорядженні розташований переважно в Брюсселі та Люксембурзі апарат, поділений на понад 40 генеральних директоратів та служб. Існує також низка агенцій, створених для виконання конкретних завдань Комісії, більшість з яких базовано в інших містах ЄС.

(д) Європейський Суд

До складу розташованого в Люксембурзі Європейського Суду входить по одному судді від кожної країни ЄС, яким допомагають вісім генеральних радників. Судді призначаються за взаємною згодою урядів держав-членів на шестирічний термін з можливістю повторного призначення. Їхню незалежність гарантовано. Роль Суду полягає у забезпеченні виконання законів ЄС та правильного тлумачення і застосування його договорів.

(е) Європейський центральний банк

Європейський центральний банк, що знаходиться у Франкфурті, відповідає за управління євро та за монетарну політику ЄС (див. розділ 7 «Євро»). Його головним завданням є підтримка цінової стабільності у зоні євро. Відповідно до Лісабонського договору Центральний банк набув статусу установи ЄС.

(є) Рахункова палата

Розташовану в Люксембурзі Рахункову палату ЄС було створено 1975 року. Вона складається з одного члена від кожної країни ЄС, яких призначають на шестирічний термін за погодженням з державами-членами після консультації з Європейським Парламентом. Рахункова палата стежить за надходженнями до бюджету ЄС та за тим, аби видатки здійснювалися вчасно і в законний спосіб, а управління бюджетом відбувалося належним чином.

Європейський Суд гарантує дотримання законів ЄС. Наприклад, це стосувалося заборони на дискримінацію працівників-інвалідів.

II. ІНШІ ОРГАНИ

(а) Європейський економічний і соціальний комітет

При ухваленні рішень у низці сфер Рада і Комісія консультуються з Європейським економічним і соціальним комітетом. Його членів призначає на п'ятирічний термін Рада. Вони представляють інтереси різних економічних і соціальних груп, що у своїй сукупності утворюють «організоване громадянське суспільство».

(б) Комітет регіонів

Комітет регіонів складається з представників регіональних і місцевих органів влади, запропонованих державами-членами та призначених Радою на п'ятирічний термін. Рада та Комісія повинні консультуватися з Комітетом регіонів з питань, що мають стосунок до регіонів. Комітет може також готувати висновки за власною ініціативою.

(в) Європейський інвестиційний банк

Європейський інвестиційний банк базується в Люксембурзі й надає кредити і гарантії з метою допомоги менш розвинутим регіонам ЄС та сприяння зростанню конкурентоспроможності бізнесу.

Чим займається Європейський Союз?

[5]

- ▶ Свою діяльність Європейський Союз проводить у різних сферах – усюди, де вона може приносити реальну користь державам-членам.

Це, зокрема:

- ▶ інноваційна політика, яка уможливорює залучення новітніх технологій до таких галузей як охорона довкілля, наукові дослідження та розробки, енергетика;
- ▶ політика солідарності (також відома як політика згуртованості) в регіональних, сільськогосподарських та соціальних питаннях.
- ▶ Союз фінансує ці сфери діяльності з річного бюджету, що дозволяє доповнювати та посилювати заходи, здійснювані національними урядами. Бюджет ЄС є невеликим порівняно з сумарними статками його держав-членів: він представляє не більше 1,23% від їхнього сукупного валового національного доходу.

I. ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА

Діяльність Європейського Союзу впливає на повсякденне життя його громадян, оскільки стосується реальних викликів, що стоять перед суспільством: охорони довкілля та здоров'я, технологічних інновацій, енергетики тощо.

(а) Довкілля та сталий розвиток

ЄС прагне сприяти запобіганню зміні клімату через значне скорочення власних викидів парникових газів. У грудні 2008 року Європейська Рада вирішила, що до 2020-го Європейський Союз скоротить свої викиди щонайменше на 20% (порівняно з рівнем 1990 року), збільшить на ринку до 20% частку енергії з поновлюваних джерел і скоротить загальне споживання енергії на 20%. Було також ухвалено, що 10% палива для транспорту має бути біологічного, електричного або гідрогенного походження.

У жовтні 2014 року лідери ЄС погодилися із пропозиціями Єврокомісії і схвалили нові амбітні цілі. Зокрема, що до 2030 року обсяги шкідливих викидів буде зменшено на 40% порівняно із 1990-м. Водночас Євросоюз планує до 2030 року на 27% збільшити обсяги енергії, виробленої з поновлюваних джерел. Також поставлено завдання збільшити на 27% енергоефективність з можливим підвищенням цієї цифри 2020-го року.

Євросоюз є світовим лідером у протидії змінам клімату та заохоченні сталого розвитку.

ЄС також займається іншими питаннями у сфері довкілля, такими як шум, відходи, охорона природних місць проживання, вихлопні гази, хімічні речовини, промислові аварії, очистка водоймищ. Він також планує виробити колективний підхід із запобігання природним та спричиненим людською діяльністю катастрофам, таким як виливи нафти або лісові пожежі.

Європейський Союз постійно вдосконалює своє законодавство задля забезпечення кращого захисту здоров'я населення. Наприклад, було вирішено доопрацювати законодавство ЄС щодо хімічних речовин і замінити попередні, фрагментовані правила на єдину систему їх реєстрації, оцінки та

авторизації. Ця система використовує центральну базу даних, керовану з 2008 року розташованим у Гельсінкі Європейським хімічним агентством. Метою є запобігання забрудненню повітря, води, ґрунту та споруд, збереження біорозмаїття, покращення здоров'я та безпеки громадян ЄС і, водночас, підтримка конкурентоспроможності європейської промисловості.

(б) Технологічні інновації

Засновники Європейського Союзу справедливо вважали, що майбутнє процвітання Європи залежатиме від її здатності залишатися світовим лідером в області технологій. Вони розуміли, що від спільних європейських досліджень можна отримати величезні переваги. Тож 1958 року одночасно з ЄЕС вони заснували Євратом – Європейське співтовариство з атомної енергії. Його метою було спільне використання у країнах ЄС ядерної енергії в мирних цілях за допомогою Об'єднаного дослідницького центру. Центр складається з дев'яти інститутів у п'яти містах – Іспрі (Італія), Карлсруе (Німеччина), Петтені (Нідерланди), Геелі (Бельгія) та Севільї (Іспанія).

Однак для того, щоб не відстати від прискорених темпів глобальної конкуренції, європейські дослідження потребували диверсифікації та усунення бар'єрів між національними дослідницькими програмами. Об'єднуючи якомога більшу кількість науковців із різних галузей науки, ЄС допомагає їм у промисловому застосуванні їхніх відкриттів.

Спільні наукові дослідження на рівні ЄС покликані доповнювати національні програми досліджень. Їх зосереджено на проектах, що об'єднують лабораторії в різних країнах Євросоюзу. Вони також підтримують фундаментальні дослідження в таких областях як керований термоядерний синтез – потенційно невичерпне джерело енергії для XXI століття. Крім того, вони сприяють розвитку досліджень і технологій у таких ключових галузях як електроніка і комп'ютерні технології, які відчувають жорстку конкуренцію з боку неєвропейських ринків.

Прикладом ефективної діяльності Євросоюзу у сфері інновацій та досліджень є «Галілео» – європейська глобальна система супутникової навігації.

Метою ЄС є досягти, щоб на дослідження витрачали 3% його сукупного ВВП. Досягнення цього до 2020 року дозволило б створити 3,7 млн. нових робочих місць та збільшити щорічний сукупний ВВП Євросоюзу на 795 млрд. євро.

Найбільшою програмою Євросоюзу з розвитку досліджень та інновацій є на сьогодні Горизонт-2020. Її бюджет на 2014-2020 роки становить близько 80 млрд. євро. Метою програми, як і всієї політики ЄС в цій сфері, є досягти економічного зростання та збільшення зайнятості. Горизонт-2020 має на меті підняти науку в ЄС до найвищого світового рівня, усунути бар'єри для інновацій.

Програма є відкритою для дослідників, з простою структурою, мінімально бюрократизованою, отож науковці та дослідники можуть концентруватися на справді важливих речах. Це сприяє тому, що нові проекти затверджуються і починають працювати швидше, оперативніше досягають перших результатів.

(в) Енергозбереження

На викопні види палива – нафту, природний газ і вугілля – припадає 80% споживання енергії в Євросоюзі. Велика й постійно зростаюча частина їх завозиться з-поза меж ЄС. Нині він імпортує 50% всіх споживаних енергоносіїв, у тому числі 90% сирової нафти та 66% природного газу. Ця залежність може зрости. Тоді ЄС стане вразливішим до обмежень поставок або зростання цін, спричинених міжнародними кризами. Ще однією причиною необхідності скоротити споживання викопних видів палива є намагання зупинити процес глобального потепління.

У подальшому необхідно робити ще кроки, такі як збереження енергії за рахунок більш розумного її використання, розвиток альтернативних джерел (зокрема, поновлювальних енергетичних джерел) та розширення міжнародного співробітництва. Відповідні дослідження в ЄС зосереджено на енергії сонця, вітру, біомаси та атому. Існують експериментальні проекти, які досліджують можливості збору й зберігання CO₂, триває робота над підвищенням комерційної привабливості транспортних засобів, що працюють на водневих двигунах. ЄС інвестував мільярди євро в проект «Чисте небо», спрямований на розробку екологічно безпечніших літаків.

II. ПОЛІТИКА СОЛІДАРНОСТІ

Для забезпечення належної роботи єдиного ринку (див. розділ 6) потрібно виправити присутні на ньому дисбаланси. Це і є метою «політики солідарності» ЄС, покликаної допомогти слаборозвиненим регіонам та нестабільним секторам економіки. Євросоюз також повинен зробити внесок у сприяння реструктуризації галузей, які відчутно постраждали від стрімко зростаючої міжнародної конкуренції.

(а) Регіональна допомога

У рамках регіональної політики ЄС його кошти використовують на розвиток відсталих регіонів, для оживлення занепалих промислових регіонів, на допомогу молоді та людям, що тривалий час не мають роботи, модернізацію фермерства та на поміч сільським територіям, що перебувають у несприятливих умовах.

У бюджеті ЄС на 2014–2020 роки на регіональну допомогу передбачено 351 млрд. євро. Регіональна політика спрямована на досягнення трьох цілей.

- ▶ **Зближення.** Метою є допомогти найменш розвиненим країнам і регіонам швидше наблизитися до середніх показників ЄС шляхом покращення умов для зростання та зайнятості. Це здійснюється за рахунок інвестицій у фізичні та людські ресурси, інновації, розвиток інформаційного суспільства, здатність адаптуватися до змін, охорону довкілля та ефективність управління.
- ▶ **Регіональна конкурентоспроможність і зайнятість.** Мета полягає у підвищенні конкурентоспроможності, рівня зайнятості та привабливості регіонів, що не належать до найменш розвинутих. Способом досягнення цього є прогнозування економічних та соціальних змін, а також сприяння інноваціям, підприємництву, охороні довкілля, доступу до ринку праці, здатності пристосовуватися до його змін та розвитку недискримінаційного ринку праці.
- ▶ **Європейське територіальне співробітництво.** Тут метою є посилення транскордонного, транснаціонального та міжрегіонального співробітництва, допомога керівництву сусідніх територій у віднайденні спільних рішень щодо спільних проблем у таких секторах як розвиток міст, сільських територій та прибережних зон. Наприклад, органи влади країн та регіонів, розташованих уздовж Дунаю або на Балтійському морі, розроблюють спільні стратегії сталого розвитку цих регіонів.

Реалізація цих завдань фінансується за рахунок спеціальних фондів ЄС, відомих як «структурні фонди». Вони доповнюють або ж ініціюють інвестиції з боку приватного сектору, національних та регіональних виконавчих органів.

- ▶ **Європейський фонд регіонального розвитку** використовують для фінансування проектів з регіонального розвитку та розвитку економіки слабозрозвинених регіонів. Це включає реконструкцію промислових територій, які перебувають у стані занепаду.
- ▶ **Європейський соціальний фонд** слугує для фінансування професійної підготовки та допомоги людям у пошуку роботи.

Крім структурних фондів існує Фонд згуртованості, через який фінансують проекти з транспортної інфраструктури та довкілля у тих країнах ЄС, де рівень ВВП на душу населення менше, ніж 90% від середнього по Союзу показника.

(б) Спільна сільськогосподарська політика та спільна політика у сфері рибальства

Метою спільної сільськогосподарської політики, як це було визначено в першому Римському договорі від 1957 року, є забезпечення належного рівня життя фермерів, стабілізація ринків, сприяння тому, аби споживачі отримували сільськогосподарську продукцію за справедливими цінами, модернізація фермерської інфраструктури. Ці завдання були успішно виконані. Споживачі сьогодні забезпечені від проблем із постачанням сільгосппродукції, ціни на неї підтримуються на стабільному рівні й захищені від коливань на світовому ринку. Фінансування спільної сільськогосподарської політики відбувається через Європейський сільськогосподарський фонд скерування та гарантій та Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій.

Сільське господарство повинно забезпечувати громадян якісними продуктами за справедливими цінами.

Однак спільна сільськогосподарська політика стала жертвою власного успіху. Виробництво зростало значно швидше, ніж споживання, що лягало тягарем на бюджет ЄС. Для розв'язання цієї проблеми сільськогосподарська політика потребувала перегляду.

Нова роль фермерського співтовариства полягає в забезпеченні певного рівня економічної активності на сільських територіях ЄС та у захисті їхнього розмаїття. Це розмаїття та визнання «сільського способу життя» людей, що мешкають у гармонії з землею, є важливою складовою європейської самобутності. Крім того, європейське сільське господарство має відігравати важливу роль у протидії змінам клімату, захисті дикої природи та продуктовому забезпеченні планети.

Європейська Комісія представляє ЄС під час міжнародних переговорів у рамках Світової організації торгівлі (СОТ). ЄС прагне, щоб СОТ приділяла більше уваги якості продуктів харчування, принципу превентивності («краще перестраховатися, ніж потім шкодувати») і захисту тварин.

Європейська Комісія працює над тим, аби пріоритетом Спільної сільськогосподарської політики було забезпечення стійкого розвитку європейського сільського господарства, надання фермерам достатнього захисту від нестабільних ринків, збереження біорозмаїття та захист специфічних для тієї чи іншої місцевості або регіону продуктів.

Європейський Союз також розпочав реформувати свою політику в галузі рибальства. Головною метою є збереження рибних ресурсів (наприклад блакитного тунця, якому загрожує зникнення) та скорочення надлишкових потужностей риболовецьких флотів з одночасним наданням фінансової допомоги тим, хто залишає рибний промисел.

(в) Соціальний вимір

Мета соціальної політики ЄС полягає у виправленні найбільш кричущих проявів нерівності в європейському суспільстві. Європейський соціальний фонд було засновано 1961 року з наміром сприяти створенню нових робочих місць, допомагати працівникам у зміні видів та місць роботи.

ЄС намагається покращити соціальні умови в Європі не тільки за рахунок фінансової допомоги. Сама вона ніколи не зможе вирішити всі проблеми, викликані економічним спадом або недостатнім розвитком регіону. Динамічні результати зростання повинні, передовсім, заохочувати соціальний прогрес. Це має супроводжуватися законодавством, яке б забезпечувало міцний фундамент мінімальних прав. Деякі з них закріплені в договорах, наприклад, права жінок і чоловіків на однакову оплату за одну й ту ж працю; інші викладені в директивах щодо захисту працівників (здорові та безпечні умови праці) та основних стандартів безпеки.

Хартія про основні соціальні права, що стала невід'ємною частиною Договору в 1997 році, визначає права, якими мають користуватися всі працівники в ЄС: право на вільне пересування, справедливу оплату праці, покращення умов праці, соціальний захист, право створювати асоціації і проводити колективні переговори, право на професійну підготовку, рівність жінок та чоловіків, право працівників на інформацію, консультації та участь, право на здорові та безпечні умови праці, захист дітей, літніх людей та інвалідів.

III. ЦІНА ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ: БЮДЖЕТ ЄС

Для фінансування своєї політики у різних сферах Європейський Союз має річний бюджет, який у 2015 році становить понад 145 млрд євро. Він наповнюється за рахунок так званих «власних ресурсів» ЄС, які не можуть перевищувати суму, еквівалентну 1,23% сукупного валового національного доходу всіх країн-членів.

Ці ресурси, в основному, надходять:

- ▶ зі сплаченого мита за імпортовані з-поза меж ЄС товари, зокрема за сільськогосподарську продукцію;
- ▶ з відсотку податку на додану вартість від товарів і послуг на всій території ЄС;
- ▶ із внесків від держав-членів відповідно до їхнього національного валового доходу.

Кожний річний бюджет є частиною семирічного бюджетного циклу, який називають «фінансовою перспективою». Фінансову перспективу розробляє Європейська Комісія, вона вимагає одноголосного схвалення державами-членами та проведення переговорів і узгодження з Європейським Парламентом. Нинішню фінансову перспективу розроблено на період 2014-2020 років.

Розподіл витрат можна проілюструвати на прикладі бюджету на 2015 рік (млрд. євро):

- ▶ Економічне, соціальне та територіальне зближення – 49,2;
- ▶ Сталий розвиток – 58,8;
- ▶ Конкурентоздатність для економічного зростання та створення нових робочих місць – 17,6;
- ▶ Адміністративні витрати – 8,7;
- ▶ Глобальна Європа – 8,4;
- ▶ Безпека і громадянство (див. розділ 10) – 2,1.

ХТО ЩО РОБИТЬ? ЯК РОЗПОДІЛЯЮТЬСЯ ОBOB'ЯЗКИ МІЖ ЄС ТА ЙОГО ДЕРЖАВАМИ-ЧЛЕНАМИ

Європейський союз самостійно несе відповідальність за:

- ▶ митний союз
- ▶ правила, що регулюють конкуренцію в рамках єдиного ринку
- ▶ грошово-кредитну політику для країн, що використовують євро
- ▶ збереження морських біологічних ресурсів у рамках загальної політики рибальства
- ▶ загальну торговельну політику
- ▶ укладення міжнародних угод, коли це передбачено в законодавстві ЄС

Європейський союз та його держави-члени несуть відповідальність за:

- ▶ єдиний ринок
- ▶ аспекти соціальної політики, які зазначені в Лісабонському договорі
- ▶ економічну та соціальну згуртованість
- ▶ сільське господарство і рибальство, за винятком збереження морських біологічних ресурсів
- ▶ охорону довкілля
- ▶ захист прав споживачів
- ▶ транспорт
- ▶ транс'європейські мережі
- ▶ енергію
- ▶ створення простору свободи, безпеки та справедливості
- ▶ аспекти загальної проблеми безпеки, пов'язані з громадським здоров'ям, як це визначено в Лісабонському договорі
- ▶ технологічні розробки і науково-дослідницький простір
- ▶ співпрацю в області гуманітарної допомоги

Області, в яких держави-члени продовжують нести відповідальність і в яких ЄС може грати допоміжну і координуючу роль:

- ▶ захист і поліпшення здоров'я людини
- ▶ промисловість
- ▶ культура
- ▶ туризм
- ▶ освіта, професійна підготовка молоді та спорт
- ▶ цивільний захист
- ▶ адміністративне співробітництво

- ▶ Єдиний ринок є одним із найбільших досягнень Європейського Союзу. Обмеження щодо торгівлі та вільної конкуренції між державами-членами було поступово усунуто, що призвело до покращення рівня життя громадян.
- ▶ Єдиний ринок ще не став єдиним економічним простором. Деякі сектори економіки (зокрема послуги, що забезпечують публічні потреби) досі регулюються національним законодавством. Свобода в наданні послуг несе переваги, оскільки стимулює економічну активність.
- ▶ Фінансова криза 2008–2009 років спричинила зміцнення фінансового законодавства ЄС.
- ▶ ЄС реалізував низку ініціатив (щодо транспорту, конкуренції тощо) для забезпечення якомога більшої вигоди багатьом підприємствам і споживачам від відкриття єдиного ринку.

I. РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ 1993 РОКУ

(а) Межі спільного ринку

Договір від 1957 року про створення Європейського економічного співтовариства дозволив скасувати митні бар'єри всередині Співтовариства і встановити спільні митні тарифи для товарів з країн, що не є членами ЄЕС. Цієї мети було досягнуто 1 липня 1968 року.

Однак митні збори – це лише один із чинників, що заважали торгівлі всередині ЄЕС. У 1970-х роках були й інші торгові бар'єри, які перешкоджали завершенню формування єдиного ринку. Вільний рух людей, товарів та капіталів ускладнювали технічні норми, стандарти безпеки та охорони здоров'я, національні правила про право займатися певними професіями, валютний контроль.

(б) Завдання 1993 року

У червні 1985 року Комісія під керівництвом тодішнього Президента Жака Делора опублікувала Білу книгу, що містила плани зі скасування протягом семи років усіх фізичних, технічних та податкових бар'єрів на шляху вільного пересування в межах ЄЕС. Метою було стимулювати розвиток торгівлі та промисловості в рамках «єдиного ринку» – спільного великого економічного простору, подібного до ринку США.

Переговори між державами-учасниками привели до появи нової угоди – Єдиного європейського акта, що набув чинності в липні 1987 року. Його положення передбачали:

- ▶ розширення повноважень Співтовариства у деяких сферах (соціальна політика, наукові дослідження, охорона довкілля);
- ▶ створення єдиного ринку до кінця 1992 року;
- ▶ частіше застосування ухвалення рішень більшістю голосів у Раді міністрів задля спрощення процесу вирішення питань щодо єдиного ринку.

II. ПРОГРЕС У ПОБУДОВІ ЄДИНОГО РИНКУ

(а) Фізичні бар'єри

Прикордонний контроль щодо товарів, як і митний огляд людей, було скасовано. В разі необхідності можуть застосовуватися нерегулярні вибіркові поліцейські перевірки у рамках боротьби зі злочинністю та наркотиками.

У червні 1985 року п'ять із 10 держав-членів підписали Шенгенську угоду, яка передбачала співробітництво поліцейських органів, а також започаткувала спільну політику з надання притулку та візову політику. Це дало можливість повністю скасувати перевірки осіб на кордонах між країнами Шенгенської зони (див. розділ 10: «Європа свободи, безпеки та справедливості»). Сьогодні до неї входять 26 європейських країн, у тому числі чотири (Ісландія, Норвегія, Швейцарія та Ліхтенштейн), які не є членами Європейського Союзу.

(б) Технічні бар'єри

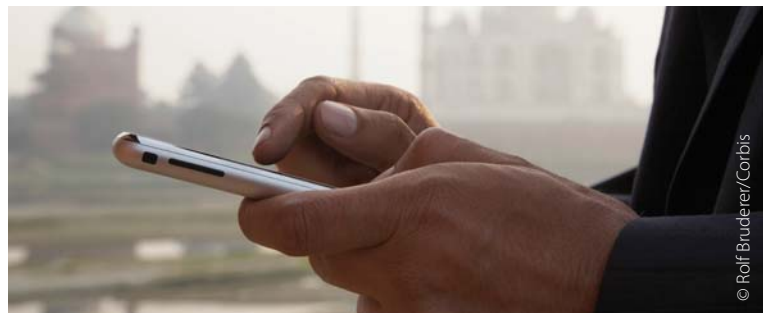
Країни ЄС домовилися про взаємне визнання національних правил щодо продажу більшості продуктів. Після ухвалення в 1979 році Європейським Судом рішення у знаменитій справі діжонського лікеру («Cassis de Dijon») будь-який продукт, що легально виробляють і продають в одній країні ЄС, повинен бути допущений на ринки всіх інших держав-членів.

Щодо послуг, то країни ЄС взаємно визнають або координують свої національні правила, що дозволяють займатися такими професіями як юриспруденція, медицина, туризм, банківська справа або страхування. Однак питання свободи пересування осіб є ще далеким від остаточного розв'язання. Незважаючи на директиву 2005 року про визнання професійної кваліфікації, далі існували перешкоди, які заважали людям переїздити до інших країн ЄС або займатися там певними видами професійної діяльності. Тим не менш, сьогодні для кваліфікованих працівників (юристів або лікарів, будівельників чи сантехніків) свобода практикувати в будь-якій країні Європейського Союзу стає дедалі більшою.

Європейська Комісія вжила заходів для полегшення мобільності працівників, зокрема через забезпечення взаємного визнання країнами ЄС документів про вищу освіту або професійну кваліфікацію.

(в) Податкові бар'єри

Податкові бар'єри було поступово зменшено шляхом часткового вирівнювання національних ставок ПДВ, які мали погодити держави – члени ЄС. Окрім того, в липні 2005 року набула чинності угода між державами-членами та деякими іншими країнами (у тому числі Швейцарією) про оподаткування доходів від інвестицій.

Відкриття ринку телекомунікацій для конкуренції суттєво скоротило витрати споживачів цих послуг.

(г) Державні замовлення

Незалежно від того, хто їх оголошує, конкурси на державні контракти є нині відкритими для учасників з будь-якої країни ЄС. Це передбачає директива, що поширюється на послуги, поставки та виконання робіт у багатьох секторах, зокрема водопостачанні, енергетиці та телекомунікаціях.

Переваги від єдиного ринку отримують усі споживачі. Наприклад, відкритість національних ринків послуг суттєво знизила вартість національних телефонних дзвінків порівняно з цінами, які були 10 років тому. Завдяки новим технологіям для телефонних розмов дедалі ширше використовують Інтернет. Конкурентний тиск також значно знизив тарифи на авіаперевезення в Європі.

III. НА ПОРЯДКУ ДЕННОМУ

(а) Фінансові послуги

У 2008 році в результаті іпотечної кризи в Сполучених Штатах масштабні фінансові потрясіння вдарили по економіках та банківських системах світу й 2009-го занурили Європейський Союз у рецесію. З ініціативи ЄС 2 квітня 2009 року в Лондоні зібралася «велика двадцятка». Її члени взяли на себе зобов'язання щодо реформування фінансової системи з тим, щоб зробити її більш прозорою та відповідальною. Загальноєвропейські наглядові органи отримали повноваження контролювати хедж-фонди, забезпечуючи надійніший захист банківських депозитів, обмежуючи прибуток трейдерів та вживаючи ефективніших заходів із запобігання та врегулювання криз.

(б) Порушення авторських та суміжних прав

Продукція ЄС потребує захисту від піратства та підробок. За оцінкою Європейської Комісії ці злочини коштують Євросоюзу тисяч робочих місць щорічно. Саме тому Комісія та національні уряди працюють над захистом авторських прав та патентів.

IV. ПОЛІТИКА, НА ЯКІЙ БУДУЄТЬСЯ ЄДИНИЙ РИНОК

(а) Транспорт

Діяльність ЄС спрямована головним чином на забезпечення свободи надання послуг наземним транспортом. Зокрема на гарантування транспортним компаніям вільного доступу до міжнародного транспортного ринку і допуск фірм з одних країн Євросоюзу до транспортних ринків інших. ЄС також провів велику роботу із забезпечення добросовісної конкуренції в секторі автомобільного транспорту. Наприклад, шляхом гармонізації правил щодо кваліфікації робітників та доступу до ринку, свободи відкриття бізнесу та надання послуг, часу перебування за кермом та безпеки дорожнього руху.

Нові правила ЄС з економічного та фінансового управління допомогли навести лад у цій сфері та зміцнити банківський сектор.

У секторі повітряного транспорту Європи раніше домінували національні перевізники й державні аеропорти. Єдиний ринок докорінно змінив ситуацію. Кожна з авіакомпаній ЄС може тепер здійснювати повітряні перевезення в рамках Союзу за будь-яким маршрутом та встановлювати тарифи на будь-якому рівні. В результаті цього було відкрито багато нових маршрутів і значно знижено ціни. Користь отримали всі – пасажери, авіакомпанії, аеропорти та співробітники.

Таким же чином пасажери отримують вигоду від посилення конкуренції між залізничними компаніями. З 2010 року, наприклад, маршрути на швидкісних лініях у Франції та Італії обслуговують і французькі, й італійські потяги.

Морський транспорт підпорядковується прийнятим в ЄС правилам конкуренції – незалежно від того, здійснюються перевезення європейськими компаніями чи судами під прапорами країн, що не належать до ЄС. Ці правила спрямовано на боротьбу з недобросовісною практикою ціноутворення (з так званими «зручними прапорами»), а також для розв'язання серйозних проблем суднобудівної промисловості Європи.

Від початку XXI століття Європейський Союз фінансує нові амбітні технологічні проекти, такі як система супутникової навігації «Галілео», Європейська система управління залізницями та програма вдосконалення систем аеронавігації «SESAR». Стали набагато суворішими правила безпеки дорожнього руху щодо, зокрема, технічного стану автотранспорту, перевезення небезпечних вантажів і безпеки на дорогах. Завдяки Хартії прав пасажирів повітряного транспорту й європейському законодавству про права пасажирів на залізничному транспорті вони стали набагато захищенішими. 2005 року було вперше опубліковано список ненадійних авіакомпаній, яким заборонено здійснювати рейси до країн ЄС.

(б) Конкуренція

Політика ЄС у сфері конкуренції має важливе значення для забезпечення того, щоб у рамках єдиного європейського ринку конкуренція була не тільки вільною, а й чесною. Європейська Комісія реалізує цю політику і разом із Європейським Судом забезпечує дотримання її правил.

Метою політики є запобігти порушенню принципу вільної конкуренції на єдиному ринку в результаті змов між підприємствами, допомоги з боку держави або нечесної монополізації.

Компанії або компетентні органи повинні повідомляти Європейську Комісію про всі здійснювані ними угоди, які стосуються положень договорів ЄС. Комісія може накласти штраф безпосередньо на будь-яку компанію, що порушила правила конкуренції або не надала необхідної інформації – так сталося з Microsoft, яку 2008 року було оштрафовано на 900 млн євро.

У разі надання незаконної допомоги з боку держави або неповідомлення про таку допомогу Комісія може вимагати, щоб одержувач повернув її державі. Комісія повинна також отримувати інформацію про будь-які злиття або поглинання, що можуть призвести до утворення компанії, яка матиме домінуюче становище в конкретному секторі.

(в) Захист споживачів та охорона здоров'я

Законодавство ЄС у цій сфері спрямовано на те, щоб усі споживачі мали однаковий рівень фінансової захищеності та охорони здоров'я – незалежно від того, в якій із країн Європейського Союзу вони живуть, подорожують або роблять покупки. Необхідність загальноєвропейського захисту стала особливо гострою наприкінці 1990-х, коли існувало побоювання щодо безпечності харчових продуктів у зв'язку з проблемою «коров'ячого сказу». Для створення міцної наукової основи законодавства з питань безпечності продуктів харчування 2002 року було засновано Європейський орган з безпечності харчових продуктів.

Загальноєвропейський захист споживачів потрібен також і в багатьох інших галузях. Тому існують численні директиви ЄС щодо безпечності косметичної продукції, іграшок, феєрверків тощо. У 1993 році було створено Європейське медичне агентство, яке розглядає заявки на отримання дозволу на продаж на європейському ринку лікарських препаратів. Без такого дозволу ліки не можуть потрапити на ринки країн ЄС.

Євросоюз докладає зусиль для того, щоб його громадяни не стали жертвою некоректної або оманливої реклами, недоброякісної продукції або зловживань у таких сферах як споживче кредитування, замовлення поштою або продажі через Інтернет.

- ▶ Євро є єдиною валютою, яку станом на 2015 рік використовують 19 із 28 держав - членів Європейського Союзу. Євро запровадили у 1999 році для безготівкових розрахунків, а з 2002 року – для всіх розрахунків, після введення в обіг євробанкнот та євромонет.
- ▶ Очікується, що кожна з країн, які приєднуються до ЄС, перейде на євро після досягнення необхідних критеріїв. У довгостроковій перспективі до єврозони повинні приєднатися практично всі держави ЄС.
- ▶ Євро несе європейським споживачам значні переваги. Ті, що подорожують, позбавлені витрат і незручностей, пов'язаних з обміном валюти. Покупці можуть безпосередньо порівняти вартість товарів і послуг у різних країнах. Ціни є стабільними завдяки Європейському центральному банку, робота якого й полягає у підтримці цієї стабільності. Крім того, євро став основною резервною валютою наряду з долларом США. Під час фінансової кризи 2008 року належність до єврозони виявилася для її учасників захистом від конкурентної девальвації та від атак спекулянтів.
- ▶ Структурна слабкість економік деяких держав-членів робить з євро мішень для спекулятивних атак. Для протистояння таким ризикам та фінансової допомоги країнам єврозони інституції ЄС і держави-члени вирішили 9 травня 2010 року створити «механізм фінансової стабілізації», який згодом було трансформовано у Європейський фонд фінансової стабільності з обсягом акумульованих коштів у 780 млрд. євро. Ключове питання на майбутнє – як домогтися тіснішої координації та більшої економічної солідарності між державами-членами, яким потрібно забезпечити ефективне управління державними фінансами та скоротити бюджетні дефіцити.

I. ІСТОРИЯ СТВОРЕННЯ ЄВРО

(а) Європейська монетарна система (ЄМС)

У 1971 році Сполучені Штати вирішили більше не прив'язувати долар до офіційної ціни на золото, що забезпечувало глобальну валютну стабільність після Другої світової війни. Це поклало край системі фіксованих обмінних курсів. Директори центральних банків країн ЄС ухвалили рішення про те, що коливання між європейськими валютами не може перевищувати 2,25%. Таким чином було створено Європейську монетарну систему (ЄМС), яка почала функціонувати в березні 1979 року.

(б) Від ЄМС до ЕМС

На Європейській Раді в Мадриді у червні 1989 року лідери ЄС схвалили триетапний план економічного та монетарного союзу. Він став частиною Маастрихтського Договору про Європейський Союз, ухваленого Європейською Радою в грудні 1991 року.

II. ЕКОНОМІЧНИЙ ТА МОНЕТАРНИЙ СОЮЗ (ЕМС)

(а) Три етапи

Перший етап, розпочатий 1 липня 1990 року, передбачав:

- ▶ цілком вільний рух капіталів в межах ЄС (скасування валютного контролю);
- ▶ збільшення структурних фондів задля активізації зусиль з усунення нерівностей у розвитку європейських регіонів;
- ▶ економічне зближення, яке забезпечувалося завдяки багатосторонньому нагляду за економічними політиками держав-членів.

Другий етап розпочався 1 січня 1994 року. Він передбачав:

- ▶ створення Європейського монетарного інституту у Франкфурті, до складу якого увійшли керівники центральних банків країн ЄС;
- ▶ ствердження (або підтримка) незалежності національних центральних банків від урядового контролю;
- ▶ запровадження правил щодо обмеження дефіциту національного бюджету.

Третім етапом став процес народження євро. Від 1 січня 1999 року до 1 січня 2002-го відбувався поступовий перехід на євро як на єдину валюту для країн ЄС, що брали в цьому процесі участь (Австрія, Бельгія, Греція, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Фінляндія та Франція). Європейський центральний банк перебрав на себе функції Європейського монетарного інституту і став відповідальним за монетарну політику, яка відтепер формувалася та імплементувалася у новій валюті.

Три країни (Данія, Сполучене Королівство та Швеція) з політичних та технічних причин вирішили не переходити на євро після його запровадження. Словенія приєдналася до зони євро 2007 року. Після неї були Кіпр та Мальта у 2008 році, Словаччина у 2009-му, Естонія у 2011 році, Латвія у 2014-му та Литва, яка перейшла на євро 1 січня 2015 року.

Таким чином, зона євро сьогодні охоплює 19 країн ЄС, і кожна з нових держав-членів зможе увійти до неї після виконання необхідних умов.

(б) Критерії зближення

Для приєднання до зони євро кожна країна ЄС повинна задовольняти наступним п'яти критеріям зближення.

- ▶ Стабільність цін: рівень інфляції не може перевищувати середній рівень інфляції трьох держав-членів з найнижчим її рівнем більше ніж на 1,5%.
- ▶ Відсоткові ставки: довгострокові процентні ставки не можуть відрізнитися більше ніж на 2% відносно середніх процентних ставок трьох держав-членів з найнижчими відсотковими ставками.
- ▶ Дефіцит бюджету: дефіцит національного бюджету не повинен перевищувати 3% ВВП.
- ▶ Державний борг: не може перевищувати 60% ВВП.
- ▶ Стабільність обмінного курсу: курси валют повинні залишатися в межах затвердженої впродовж двох попередніх років граничної межі коливань.

(в) Пакт про стабільність і зростання

У червні 1997 року в Амстердамі Європейська Рада ухвалила Пакт про стабільність і зростання. Він став незмінним зобов'язанням дотримуватися бюджетної стабільності, а також передбачав можливість застосування штрафів до будь-якої країни зони євро, дефіцит бюджету якої перевищив 3% ВВП. Згодом пакт визнали надто суворим, його було реформовано в березні 2005 року.

(г) Єврогрупа

Єврогрупа складається з міністрів фінансів країн євросони. Вони зустрічаються, щоб координувати свою економічну політику і контролювати бюджетну та фінансову політику своїх країн. Єврогрупа представляє також інтереси євро на міжнародних форумах.

Лісабонський договір надав Єврогрупі офіційного статусу. З січня 2013 року її очолює міністр фінансів Нідерландів Єрун Дейсселблум.

Таллінн – столиця Естонії. Ця держава приєдналася до зони євро 1 січня 2011 року.

(д) Макроекономічне зближення після 2007 року: наслідки фінансової кризи

Фінансова криза 2008 року суттєво збільшила державний борг у більшості країн ЄС. Тим не менш, євро захистив найвразливіші економіки від ризику девальвації тоді, коли вони потерпали від кризи й зазнавали атак спекулянтів.

Деякі країни з великим зовнішнім боргом та зростанням дефіциту бюджету стали особливою мішенню для таких атак узимку 2009–2010 років. Тому відповідно до пропозиції Європейської Комісії держави – члени ЄС вирішили у травні 2010 року створити «фінансовий механізм стабілізації» для зони євро, який передбачав заснування фонду з коштів, наданих державами-членами та МВФ. Згодом цей механізм було трансформовано в Європейський фонд фінансової стабільності, у розпорядженні якого нині 780 млрд євро. Водночас держави – члени ЄС та його інституції імплементують положення Лісабонського договору, спрямовані на посилення економічного управління ЄС. На початку березня 2012 року 25 з тоді 27 країн Євросоюзу підписали нову фіскальну угоду, яка передбачає чіткі вимоги до розміру дефіциту бюджетів, застосування механізмів балансування бюджетів, запровадження санкцій у випадку невиконання узгоджених правил. У кінці 2012-го було домовлено про створення Банківського союзу, покликаного посилити загальноєвропейський нагляд за фінансовим сектором.

Тож у відповідь на глобальні фінансово-економічні зміни Європейський Союз має застосовувати жорсткіших заходів для забезпечення того, щоб держави-члени відповідально управляли своїми бюджетами й фінансово підтримували одна одну. Це єдиний спосіб забезпечити, щоб євро залишався надійною єдиною валютою і щоб держави-члени могли спільно протистояти економічним викликам і глобалізації. І Європейська Комісія, і Європейський Парламент підкреслюють важливість координації національних економічних та соціальних політик, оскільки у довгостроковій перспективі єдина валюта Європи не буде життєздатною без спільного економічного управління.

Створювати, спираючись на знання та інновації

[8]

Стратегія «Європа 2020» спрямована на те, щоб:

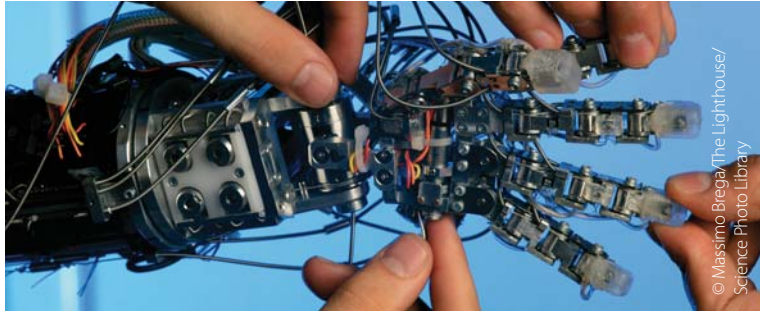
- ▶ відповідати на глобалізацію та економічну кризу, відновлюючи конкурентоспроможність європейської економіки в різних галузях (телекомунікації, послуги, енергетика, нові екологічно чисті технології для сталого розвитку);
- ▶ забезпечити:
  - «розумне» зростання: заохочення знань, інновацій, освіти й розвитку цифрового суспільства;
  - стале зростання: сприяння ефективнішому використанню ресурсів, створенню екологічно чистої та конкурентоспроможної економіки;
  - недискримінаційне зростання: сприяння економіці високої зайнятості, яка забезпечуватиме соціальну і територіальну згуртованість.

На початку 1990-х років два великих процеси почали трансформувати економіку та повсякденне життя в усьому світі, в тому числі в Європі. Одним із них була глобалізація, оскільки національні економіки ставали дедалі більше взаємозалежними. Іншим стала технічна революція, зокрема Інтернет і нові інформаційні та комунікаційні технології. Не так давно світ був приголомшений масштабною фінансовою кризою 2007-2009 років, що викликала серйозний економічний спад та зростання в Європі безробіття.

I. ЛІСАБОНСЬКИЙ ПРОЦЕС

(а) Цілі

Ще задовго до засідання Європейської Ради в Лісабоні у березні 2000 року лідери ЄС вирішили, що європейська економіка потребує масштабної модернізації для того, аби конкурувати зі Сполученими Штатами та новими потужними світовими гравцями, такими як Бразилія, Китай та Індія. Європейська соціальна модель базується на ефективності та солідарності в різних галузях, зокрема в секторах охорони здоров'я та пенсійного забезпечення. Для збереження такої моделі її необхідно наповнити новим змістом. Конкурентоспроможність Європи має бути заснованою на знаннях і навичках, а не на низькій заробітній платі. Деякі галузі промисловості було передислоковано до інших частин світу: щоб заповнити їхнє місце, Європа має створити робочі місця у високоприбуткових секторах, таких як електронна економіка (з використанням мереж з високою пропускнуою здатністю) і нові енергозберігаючі технології. Одне слово, Європа потребує екологічнішої та більш високотехнологічної економіки.

Щоб залишатися конкурентоспроможним, Євросоюз прагне практичного застосування новітніх технологічних розробок.

(б) Стратегія

2000 року Європейська Рада дійшла згоди щодо вироблення детальної стратегії для досягнення цієї мети. Лісабонська стратегія передбачала заходи у різних сферах, таких як наукові дослідження, освіта, професійна підготовка, доступ до Інтернет та он-лайн бізнес. Вона також мала на меті реформування систем соціального забезпечення в Європі. Ці системи є одним із найважливіших європейських надбань, оскільки дають можливість нашим суспільствам реалізувати необхідні структурні та соціальні зміни без надмірних потрясінь. Однак вони також потребують удосконалення, щоб бути стабільними та щоб їхніми перевагами могли користуватися майбутні покоління.

II. ПИЛЬНІША УВАГА ДО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ЗАЙНЯТОСТІ

Навесні 2010 року Європейська Рада визнала, що після 10 років Лісабонського процесу окремих його цілей усе ще не досягнуто. В багатьох країнах Євросоюзу високим залишається рівень безробіття і ЄС має сконцентруватися на досягненні економічного зростання та створенні робочих місць. Щоб зробити свою економіку продуктивнішою й підвищити соціальну згуртованість, Європа повинна більше інвестувати в дослідження та інновації, освіту й навчання. Тому за ініціативою тодішнього Президента Єврокомісії Жозе Мануела Баррозу Європейська Рада ухвалила нову, розраховану на наступні 10 років стратегію – «Європа 2020».

Одна з цілей стратегії «Європа 2020» – зробити вищу освіту й бізнес ближчими один до одного.

У рамках цієї стратегії держави – члени ЄС повинні:

- ▶ посилити роль Європейської Комісії у просуванні процесу, зокрема шляхом поширення «кращої практики» в Європі (відтак вийти за межі виключно міжурядового підходу, відомого як «відкритий метод координації»);
- ▶ швидше просуватися до реформи їхніх фінансових ринків і систем соціального забезпечення, зробити відкритими для конкуренції телекомунікаційний та енергетичний сектори;
- ▶ удосконалити системи освіти, запровадити практику допомоги молодим людям у пошуку роботи, сприяти зміцненню зв'язків між університетами та бізнесом, продовжувати програми «Еразмус», «Леонардо» та «Еразмус Мундус» (з 2014 року усі освітні програми ЄС було зібрано в одній програмі «Еразмус+»);
- ▶ діяти швидко (наприклад, при гармонізації податкових положень та систем соціального забезпечення) для створення європейського «єдиного ринку» досліджень, уможливаючи вільне пересування Європою науковців, знань і технологій;
- ▶ збільшити витрати на дослідження та інновації до 3% ВВП (завдання, яке поставили також перед собою Сполучені Штати).

Що означає бути європейським громадянином?

[9]

- ▶ Громадяни Європейського Союзу можуть подорожувати, жити і працювати в будь-якій країні ЄС.
- ▶ ЄС заохочує і фінансує програми для зближення громадян Євросоюзу, зокрема в галузі освіти та культури.
- ▶ Відчуття належності до Європейського Союзу розвиватиметься поступово, в міру досягнення ним відчутних результатів і кращого роз'яснення того, що Союз робить для людей.
- ▶ Люди визнають символи спільної європейської ідентичності: єдину валюту, європейський прапор і гімн.
- ▶ Починає з'являтися «європейський публічний простір», що складається із загальноєвропейських політичних партій. Громадяни прямим голосуванням кожні п'ять років обирають новий Європейський Парламент, який потім затверджує новий склад Європейської Комісії.

Громадянство Європейського Союзу закріплено в Договорі ЄС: «Кожна особа, яка має громадянство держави-члена, є громадянином Союзу. Громадянство Союзу доповнює, а не замінює національне громадянство» (стаття 20 (1) Договору про функціонування Європейського Союзу). Але що означає громадянство ЄС на практиці?

I. ПОДОРОЖУВАТИ, ЖИТИ І ПРАЦЮВАТИ В ЄВРОПІ

Якщо ви громадянин ЄС, то маєте право подорожувати, жити і працювати в будь-якій з країн Союзу.

Якщо маєте закінчену вищу освіту після трьох і більше років навчання, ваша кваліфікація визнаватиметься в усіх країнах ЄС, оскільки держави – члени ЄС довіряють одна одній у тому, що стосується систем освіти та професійної підготовки.

Ви можете працювати в системі охорони здоров'я, освіти та інших публічних службах (за винятком поліції, збройних сил і т. ін.) будь-якої країни Європейського Союзу. Справді, що може бути більш природним, ніж винаймати британських вчителів для викладання англійської мови в Римі або заохочувати молодих бельгійських випускників брати участь у конкурсі на посаду державного службовця у Франції?

Громадяни Євросоюзу можуть вільно жити і працювати в будь-якій з його держав-членів.

До того як розпочнете подорожувати країнами Євросоюзу, ви можете отримати від ваших національних служб європейську картку медичного страхування, що допоможе покрити витрати на медичне обслуговування у разі, якщо захворієте під час перебування в іншій країні.

II. ЯК ВИ МОЖЕТЕ СКОРИСТАТИСЯ ПРАВАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ГРОМАДЯНИНА

Будучи громадянином Європейського Союзу, ви є не лише працівником чи споживачем – ви маєте також конкретні політичні права. Після набуття чинності Маастрихтським договором ви, незалежно від громадянства, отримали право голосувати та балотуватися в якості кандидата на місцевих виборах у країні вашого проживання, а також на виборах до Європейського Парламенту.

Починаючи з грудня 2009 року (коли набув чинності Лісабонський договір) ви також маєте право звертатися до Комісії з законодавчими пропозиціями за умови, що зможете знайти мільйон осіб із більшості країн ЄС, які підпишуть вашу петицію.

III. ОСНОВНІ ПРАВА

Відданість Європейського Союзу захисту прав громадян було чітко продемонстровано в Ніцці у грудні 2000 року, коли Європейська Рада урочисто проголосила Хартію фундаментальних прав Європейського Союзу. Її було розроблено конвентом, до складу якого увійшли представники інституцій ЄС, національних парламентів та урядів. Розділені на шість глав – гідність, свобода, рівність, солідарність, громадянські права та правосуддя – 54 її статті визначають фундаментальні цінності Європейського Союзу, цивільні, політичні, економічні та соціальні права громадян ЄС.

У перших статтях документу закріплюється людська гідність, право на життя, право на «недоторканність особи», право на свободу вираження поглядів та свободу висловлювань і совісті. Розділ про солідарність по-новому об'єднує соціальні та економічні права, такі як:

- ▶ право на страйк;
- ▶ право працівників на отримання інформації та проведення консультацій;
- ▶ право суміщати сімейне життя з професійною діяльністю;
- ▶ право на охорону здоров'я, соціальне забезпечення і соціальну допомогу на всій території Європейського Союзу.

Хартія забезпечує рівність між чоловіками та жінками і запроваджує такі права як захист даних, заборона еugenічної практики та репродуктивного клонування людини, право на захист довкілля, права дітей і літніх людей, а також право на належне управління.

Лісабонський договір, який набув чинності 1 грудня 2009 року, надає хартії юридичної сили договору – отже, її може бути використано як підставу для звернення до Європейського Суду. (Водночас особливості застосування

хартії в Польщі та Сполученому Королівстві визначаються протоколом до Лісабонського договору, пізніше він також діятиме і в Чеській Республіці).

Крім того, стаття 6 Лісабонського договору створює правові підстави для приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції з прав людини. Ця конвенція відтепер не просто згадуватиметься в договорах ЄС, а набуде правової сили в його державах-членах, що посилить захист прав людини на його території.

Одним з основних прав, закріплених у Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу, є право суміщати сімейне життя з професійною діяльністю.

IV. ЄВРОПА ОЗНАЧАЄ ОСВІТУ ТА КУЛЬТУРУ

Відчуття належності до єдиної спільноти та наділеності спільною долею не можна виробити штучно. Воно може постати лише з культурної свідомості, яка є спільним надбанням, і саме тому Європа повинна приділяти увагу не тільки економіці, але й освіті, громадянству та культурі.

ЄС не визначає, як мають бути організовані школи та система освіти, або що має бути включено до навчальних програм: це визначається на національному або місцевому рівнях. Але ЄС запроваджує програми сприяння освітнім обмінам для того, аби молоді люди могли поїхати за кордон навчатися або підвищувати кваліфікацію, вивчати нові мови та брати участь у спільних заходах зі школами або коледжами в інших країнах Союзу. До таких програм належать «Коменіус» (шкільна освіта), «Еразмус» (вища освіта), «Леонардо да Вінчі» (професійна підготовка), «Грундтвіг» (освіта для дорослих) і «Жан Моне» (викладання у вищих навчальних закладах та дослідження питань європейської інтеграції). 2014 року всі освітні програми ЄС було зібрано в одну – «Еразмус+».

У рамках Болонського процесу європейські країни спільно працюють над створенням європейського простору вищої освіти. Це означає, зокрема, що системи вищої освіти в усіх відповідних країнах має бути приведено до

освітніх ступенів, які є подібними та такими, що будуть взаємно визнаватися (бакалавра, магістра та доктора наук).

В області культури програми Європейського Союзу «Культура» та «Медіа» посилюють співробітництво між телевізійними студіями та кіновиробниками, промоутерами, телерадіомовниками і закладами культури з різних країн. Це стимулює створення більшої кількості європейських телевізійних програм і фільмів, тим самим допомагаючи вирівняти співвідношення між європейською та американською продукцією.

Однією з суттєвих характерних рис Європи є її мовне розмаїття, і збереження його – важливе завдання ЄС. Справді, багатомовність має фундаментальне значення для способу функціонування Союзу. Законодавство ЄС повинно бути доступним всіма 24 офіційними мовами, і кожен член Європейського Парламенту має право використовувати його рідну мову під час парламентських дебатів.

V. ОМБУДСМЕН І ВАШЕ ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ ДО ПАРЛАМЕНТУ

Щоб сприяти наблизженню ЄС до його громадян, Договором про Європейський Союз було створено посаду Омбудсмена. Його призначає Європейський Парламент, і Омбудсмен виконує свої повноваження протягом терміну парламентського скликання. Роль його полягає у розгляді скарг на інституції та органи ЄС. Скаргу може подати будь-який громадянин Євросоюзу або будь-яка особа чи організація, що проживає чи розташована у країні ЄС. Омбудсмен намагається досягти мирової угоди між заявником та відповідною установою чи органом.

Кожен, хто проживає в ЄС, може також звернутися до Європейського Парламенту. Це є ще одним важливим ланцюгом, що пов'язує інституції ЄС та громадськість.

VI. ВІДЧУТТЯ НАЛЕЖНОСТІ

Ідея «громадян Європи» є абсолютно новою. Деякі символи спільної європейської ідентичності вже існують, наприклад європейський паспорт, який використовується з 1985 року, та посвідчення водія Євросоюзу, яке видають в усіх країнах ЄС від 1996 року. Девізом ЄС є «Об'єднані у розмаїтті», а 9 травня відзначається як День Європи.

Європейський гімн («Ода до радості» Бетховена) та європейський прапор (коло з 12 золотих зірок на синьому тлі) були чітко зазначені 2004 року в

проекті Конституції Європейського Союзу, однак не знайшли відображення в Лісабонському договорі, який замінив текст Конституції. Вони залишаються символами ЄС, і держави-члени, місцеві органи влади та окремі громадяни можуть використовувати їх за бажання.

Однак люди не можуть відчувати «належність» до Європейського Союзу, якщо вони не обізнані з діяльністю ЄС та його цілями. Інституції Союзу і держави-члени повинні робити набагато більше, щоб пояснити це простою і зрозумілою мовою.

Люди також мають бачити, що ЄС вносить відчутні зміни в їхнє повсякденне життя. У зв'язку з цим дуже великого значення набуло запровадження з 2002 року банкнот і монет євро. Понад дві третини громадян ЄС тепер обраховують свій особистий бюджет та заощадження в єдиній валюті. Визначення цін на товари і послуги в євро означає, що споживачі можуть безпосередньо порівнювати їх у різних країнах.

Шенгенською угодою було скасовано прикордонні перевірки між більшістю країн ЄС, і це вже дало людям відчуття належності до єдиного географічного простору.

Усвідомлення належності з'являється насамперед тоді, коли відчуваєш власне залучення до процесу ухвалення рішень. Кожен дорослий громадянин ЄС має право голосувати на виборах до Європейського Парламенту, і це є важливою основою для демократичної легітимності ЄС. Вона посилюється із набуттям більших повноважень Європарламентом, зростанням впливу на європейські справи з боку національних парламентів, з активнішим залученням європейських громадян до неурядових організацій, політичних рухів та зі створенням загальноєвропейських політичних партій. Якщо у вас є бажання зробити внесок у формування європейського порядку денного і впливати на політику ЄС, то у вашому розпорядженні багато способів це здійснити. Існують, наприклад, присвячені діяльності Європейського Союзу дискусійні інтернет-форуми, де ви можете долучитися до обговорень, крім цього можна розмістити свою думку на блозі Комісара чи члена Європейського Парламенту. Ви можете також зв'язатися з Комісією або Парламентом безпосередньо, через Інтернет або через один із їхніх офісів у вашій країні.

Європейський Союз було створено для служіння народам Європи, і його майбутнє повинно формуватися за активної участі людей з усіх верств суспільства. Засновники ЄС були свідомі цього. «Ми не об'єднуємо разом держави, ми об'єднуємо людей», – сказав Жан Моне ще у 1952 році. Підвищення обізнаності громадськості про ЄС та залучення громадян до його діяльності досі залишається одним із найбільших викликів, що стоять перед інституціями Союзу.

Європа свободи, безпеки та справедливості

[10]

- ▶ Відкриття внутрішніх кордонів між державами-членами ЄС принесло відчутну вигоду звичайним людям, дозволивши їм вільно пересуватися без проходження прикордонного контролю.
- ▶ Тим не менш, ця свобода пересування всередині має супроводжуватися посиленням контролю на зовнішніх кордонах ЄС – щоб ефективно боротися з організованою злочинністю, тероризмом, нелегальною імміграцією та торгівлею людьми і наркотиками.
- ▶ Країни ЄС співпрацюють у сфері правопорядку та правосуддя для того, щоб зробити Європу безпечнішою.

Європейські громадяни мають право жити в будь-якій країні Європейського Союзу в умовах свободи, не побоюючись переслідування чи насильства. Однак міжнародна злочинність і тероризм залишаються сьогодні одними з основних турбот європейців.

Зрозуміло, свобода пересування має означати, що будь-кому і будь-де в ЄС забезпечено однаковий рівень захисту і однаковий доступ до правосуддя. Через внесення послідовних поправок до договорів Європейський Союз поступово перетворюється на єдиний «простір свободи, безпеки та справедливості».

Обсяг діяльності ЄС у цій царині впродовж багатьох років значно розширився, оскільки Європейська Рада ухвалила три послідовні рамкові програми: програму Тампере (1999–2004 рр.), Гаагську програму (2005–2009 рр.) та Стокгольмську програму (2010–2014 рр.). Якщо програми Тампере і Гаагська мали на меті посилення безпеки, то Стокгольмську програму більше зосереджено на захисті прав громадян.

Процес ухвалення рішень у цій сфері став ефективнішим завдяки Лісабонському договору, який набув чинності у грудні 2009 року. Доти відповідальність за створення й забезпечення простору свободи, безпеки та справедливості повністю лежала на державах-членах. Основну роботу в цьому виконувала Рада (зокрема, через обговорення і досягнення згоди між міністрами національних урядів), Комісії та Парламенту залишалася лише незначна роль. Лісабонський договір змінив ситуацію: Рада сьогодні ухвалює переважну частину своїх рішень кваліфікованою більшістю голосів, а Парламент є рівноправним партнером у процесі ухвалення рішень.

I. ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ ВСЕРЕДИНІ ЄС ТА ЗАХИСТ ЙОГО ЗОВНІШНІХ КОРДОНІВ

Вільне пересування людей всередині ЄС піднімає питання про безпеку держав-членів, оскільки вони більше не контролюють внутрішні кордони Союзу. Щоб компенсувати це, на зовнішніх рубежах ЄС мають застосовуватися додаткові заходи безпеки. Крім того, оскільки злочинці також можуть використовувати свободу пересування в межах ЄС, національні поліцейські сили та судові органи повинні співпрацювати у боротьбі з транскордонною злочинністю.

Одна з найважливіших подій, яка полегшила пересування громадян Європейським Союзом, відбулася 1985 року – коли в невеликому люксембурзькому прикордонному містечку Шенген уряди Бельгії, Франції, Федеративної Республіки Німеччини, Люксембургу та Нідерландів підписали угоду. Вона передбачала скасування на спільних кордонах цих країн усіх перевірок людей незалежно від їхнього громадянства, вироблення однакових стандартів контролю на їхніх кордонах з країнами, що не належать до ЄС, і запровадження спільної візової політики. Так вони створили простір без внутрішніх кордонів, відомий як Шенгенська зона.

Шенгенські домовленості стали відтоді невід'ємною частиною договорів ЄС, а сама Шенгенська зона поступово розширювалася. Станом на листопад 2013 року Шенгенські правила в повному обсязі було запроваджено всіма країнами ЄС крім Болгарії, Кіпру, Ірландії, Румунії, Хорватії та Сполученого Королівства. До Шенгенської зони також входять чотири держави, що не є членами ЄС – Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія.

Посилення контролю на зовнішніх кордонах ЄС стало пріоритетом при розширенні Євросоюзу в 2004 та 2007 роках. Базована у Варшаві агенція ЄС під назвою «Фронтекс» відповідає за співробітництво держав-членів у сфері безпеки зовнішніх кордонів. Країни ЄС можуть надавати свої катери, гелікоптери й літаки для проведення спільного патрулювання – наприклад, у вразливих областях Середземномор'я. ЄС також розглядає можливість створення Європейської прикордонної служби.

Оскільки Європа стикається з проблемою старіння населення, легальні іммігранти допомагають заповнити деякі прогалини на ринку праці.

II. ПОЛІТИКА З ПИТАНЬ БІЖЕНЦІВ ТА ІММІГРАЦІЇ

Європа пишається своїми гуманітарними традиціями гостинності щодо іноземців та надання притулку біженцям, які рятуються від переслідувань і небезпеки. Сьогодні, однак, перед урядами держав ЄС гостро постає проблема зростання кількості іммігрантів, легальних та нелегальних, у просторі без внутрішніх кордонів.

Уряди держав Євросоюзу домовилися гармонізувати свої правила таким чином, щоб клопотання про надання притулку розглядалися відповідно до основних принципів, однаково визнаними в усьому Євросоюзі. Було схвалено деякі технічні заходи, такі як мінімальні стандарти допуску шукачів притулку та надання статусу біженця.

Велика кількість нелегальних іммігрантів прибуває на узбережжя Європи, і один з головних пріоритетів ЄС полягає у подоланні цієї проблеми. Уряди країн-членів співпрацюють з питань протидії незаконному перевезенню людей та над узгодженням спільних заходів щодо репатріації нелегальних іммігрантів. Водночас стає краще координованою легальна імміграція – цьому сприяє законодавство ЄС щодо возз'єднання сімей, статусу довгострокових резидентів та допуску негромадян ЄС, які бажають приїхати до Європи на навчання або з метою проведення досліджень.

Співпраця між європейськими митними органами допомагає зменшити рівень контрабанди та тероризму.

III. БОРОТЬБА З МІЖНАРОДНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Євросоюзу потрібні скоординовані зусилля з протидії злочинним угрупованням, які створюють і підтримують мережі з торгівлі людьми та експлуатують незахищених і вразливих осіб, особливо жінок і дітей.

Організована злочинність стає дедалі досвідченішою й регулярно використовує для своєї діяльності європейські або міжнародні мережі. Тероризм відверто продемонстрував, що він може завдати дуже жорстокого удару в будь-якій точці світу.

Саме тому було створено Шенгенську інформаційну систему (SIS). Це комплексна база даних, яка дозволяє поліції та судовим органам обмінюватись інформацією про людей, щодо яких було видано ордери на арешт або зроблено запит про їх екстрадицію, та про викрадені об'єкти власності, наприклад, транспортні засоби або твори мистецтва. База даних нового покоління, яка називається SIS II, буде ще потужнішою й дозволить зберігати нові види інформації.

Одним із кращих способів затримання злочинців є відстеження їхніх незаконних доходів. З цієї причини, а також для припинення фінансування злочинних і терористичних організацій, ЄС ухвалив законодавство з протидії відмиванню грошей.

Великим прогресом, досягнутим в останні роки в області співпраці між правоохоронними органами, було створення Європолу – органу ЄС зі штаб-квартирою у Гаазі. Його укомплектовано співробітниками поліції та митниці. Європол займається розслідуванням широкого кола міжнародних злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, торгівлею викраденими транспортними засобами, торгівлею людьми і мережами нелегальної імміграції, сексуальною експлуатацією жінок і дітей, порнографією, контрафактною продукцією, торгівлею радіоактивними і ядерними матеріалами, тероризмом, відмиванням грошей і підробкою євро.

IV. ДО «ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДОВОГО ПРОСТОРУ»

На сьогодні в Європейському Союзі функціонують багато різних судових систем, і всі вони розділені національними кордонами. Але міжнародна злочинність і тероризм не обмежуються територіями держав. Саме тому ЄС потребує спільної платформи для боротьби з тероризмом, незаконним обігом наркотиків і підробленою продукцією, тим самим забезпечуючи своїм громадянам високий рівень захисту і покращення міжнародного співробітництва в цій галузі. ЄС також потребує спільної політики у сфері кримінального судочинства для забезпечення такого співробітництва між судовими органами різних країн, якому б не перешкождали різні трактування певних злочинних дій.

Основним прикладом практичного співробітництва в цій сфері став Євроюст, центральна координуюча структура, створена 2003 року в Гаазі. Його мета полягає у наданні національним слідчим та прокурорським органам можливості спільно працювати над кримінальними розслідуваннями, що стосуються кількох країн ЄС. На основі Євроюсту може бути створено Офіс європейського прокурора, якщо таке рішення ухвалить Рада (або група щонайменше з дев'яти держав-членів). Роль прокурора полягатиме в розслідуванні злочинів та висуненні обвинувачення за злочини, які завдають шкоди фінансовим інтересам ЄС.

Іншим інструментом практичного транскордонного співробітництва став європейський ордер на арешт, який почали застосовувати з січня 2004 року. Він має вирішити проблему тривалих процедур екстрадиції.

В області цивільного права ЄС ухвалив низку законів, спрямованих на допомогу у виконанні судових рішень щодо транскордонних справ, пов'язаних з розлученням, розподілом майна, опікою над дітьми та стягненням аліментів. Метою є забезпечення того, щоб ухвалене в одній країні судове рішення застосовувалося в іншій. ЄС установив спільні процедури для спрощення й прискорення врегулювання транскордонних справ щодо незначних неопротестованих цивільних позовів. Наприклад, пов'язаних зі стягненням заборгованості чи з банкрутством.

Європейський Союз на світовій арені

[11]

- ▶ Європейський Союз має більший вплив на світовій арені, коли промовляє в один голос, зокрема під час торгових переговорів. Для досягнення цієї мети й підвищення міжнародного реноме Євросоюзу 2009 року було створено посаду постійного Президента Європейської Ради й призначено Високого представника ЄС із закордонних справ та політики безпеки.
- ▶ В області оборони кожна країна залишається суверенною, будучи членом НАТО чи зберігаючи нейтральний статус. Однак держави – члени ЄС розвивають військове співробітництво для миротворчих місій.
- ▶ ЄС є важливим гравцем у міжнародній торгівлі й працює в рамках Світової організації торгівлі для забезпечення відкритості ринків та врегулювання правил торгової системи.
- ▶ В силу історичних та географічних причин ЄС приділяє особливо пильну увагу Африці (через проведення політики допомоги: надання торгових преференцій, продовольчої допомоги, сприяння дотриманню прав людини).

В економічному, торговельному і монетарному значенні Європейський Союз набув статусу великої світової потуги. Іноді кажуть, що ЄС став економічним гігантом, але залишився «політичним карликом». Це перебільшення. Європейський Союз має значний вплив у рамках міжнародних організацій, таких як Світова організація торгівлі і спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй, на самітих з питань охорони довкілля та розвитку.

Однак ЄС та його члени ще повинні досягти значного прогресу в дипломатичній і політичній царині, щоб мати спільну позицію у найважливіших світових питаннях. Крім того, системи військової оборони (наріжний камінь національного суверенітету) залишаються в руках національних урядів, що встановлюють військові зв'язки між собою в рамках таких альянсів як НАТО.

I. СПІЛЬНА ЗОВНІШНЯ І БЕЗПЕКОВА ПОЛІТИКА

(а) Запровадження Європейської дипломатичної служби

Спільна зовнішня та безпекова політика й Європейська політика безпеки та оборони визначають основні завдання зовнішньої політики ЄС. Ці політичні вектори були оформлені Маастрихтським (1992 р.), Амстердамським (1997 р.) і Ніццьким (2001 р.) договорами. Вони утворюють собою «другий наріжний камінь» ЄС – політичну сферу, в якій діяльність визначається на основі міждержавних угод і в якій Комісія та Парламент відіграють лише незначну роль. Рішення ухвалюють консенсусом, водночас окремі держави мають можливість утриматися. Хоча Лісабонський договір поклав край «наріжним каменям» у структурі ЄС, це не змінило спосіб вирішення питань безпеки та оборони. Однак було перейменовано саму назву: з «Європейської політики безпеки та оборони» на «Спільну політику безпеки та оборони». Її реноме було посилено завдяки створенню посади Високого представника Європейського Союзу із закордонних справ і політики безпеки.

З 1 листопада 2014 року цей пост обіймає представниця Італії Федеріка Могеріні, яка є також Віце-президентом Європейської Комісії. Вона представляє колективну точку зору Євросоюзу та діє від імені ЄС у міжнародних організаціях та на міжнародних конференціях. Їй допомагають тисячі співробітників ЄС та національні службовці, які входять до складу Європейської служби зовнішньої дії – по суті, дипломатичної служби ЄС.

Зовнішня політика Євросоюзу спрямована, в основному, на гарантування безпеки, стабільності, демократії та дотримання прав людини не тільки в державах, що безпосередньо межують з ЄС (наприклад, у країнах Балканського півострова), але й у інших гарячих точках світу, таких як Африка, Близький Схід та Кавказ. Її головним інструментом є «м'яка сила», яка передбачає місії зі спостереження за виборами, гуманітарну допомогу та підтримку процесу розвитку. 2013 року ЄС надав гуманітарну допомогу понад 90 країнам на суму понад 1,3 млрд євро, нею скористалися близько 124 млн людей. На Європейський Союз припадає 60% усієї допомоги, спрямованої на підтримку світового розвитку. Він допомагає найбіднішим країнам долати злидні, годувати людей, уникати стихійних лих, мати доступ до питної води й боротися з хворобами. Водночас ЄС активно заохочує ці країни дотримуватися верховенства права та відкривати ринки для міжнародної торгівлі. Комісія та Європейський Парламент ретельно стежать, щоб допомога ЄС надавалася в логічний спосіб та була підзвітною, кошти належним чином адмініструвалися й використовувалися.

Чи Євросоюз здатний і готовий іти за межі дипломатії «м'якої сили»? Це є основним викликом майбутніх років. Дуже часто спільні заяви і спільні позиції з основних міжнародних питань (близькосхідний мирний процес, Ірак, тероризм, відносини з Росією, Іран, Куба та ін.) Європейської Ради не виражають нічого, крім мінімального спільного знаменника. Водночас великі держави-члени продовжують грати власні дипломатичні ролі. І все ж коли Європейський Союз промовляє одним голосом, то постає гравцем світового рівня. Для того щоб його авторитет і вплив зростали, ЄС повинен поєднувати економічну міць і торговий потенціал з постійною імплементацією своєї спільної політики безпеки та оборони.

(б) Реальні досягнення спільної політики безпеки та оборони

З 2003 року Європейський Союз має можливість здійснювати операції з урегулювання криз, оскільки держави-члени добровільно надають в розпорядження ЄС власні ресурси для їх проведення.

Відповідальність за управління операціями покладено на групу військово-політичних органів: Політико-безпековий комітет, Військовий комітет ЄС, Комітет з цивільних аспектів управління кризами та Військовий штаб Європейського Союзу. Ці органи підзвітні Раді й знаходяться в Брюсселі.

Цей набір інструментів формує основу Спільної політики безпеки та оборони. Він дозволяє ЄС виконувати поставлені перед собою завдання – гуманітарні, миротворчі місії та місії з підтримки миру. Вони не повинні дублювати діяльність НАТО, і це забезпечується досягнутими між альянсом та ЄС домовленостями «Берлін плюс». Згідно з ними Європейський Союз може використовувати матеріально-технічні ресурси НАТО (пошукові служби, служби зв'язку, управління і транспорт).

Від 2003 року Європейський Союз започаткував та здійснив понад 20 військових операцій та цивільних місій. Перша була у Боснії і Герцеговині, де військові формування ЄС замінили збройні сили НАТО. Такі місії та операції під прапором Європейського Союзу було розгорнуто на трьох континентах. Вони включали місію EUFOR в Чаді та Центрально-Африканській Республіці, операцію EUNAVFOR «Атланта», спрямовану на боротьбу з сомалійським піратством в Аденській затоці, місію EULEX з метою надання допомоги Косово у ствердженні верховенства права та місію EUPOL в Афганістані, що передбачала допомогу в навчанні афганських поліцейських.

ЄС організує цивільні або військові місії з підтримки миру в різних регіонах світу, такі як антипіратська операція біля берегів Сомалі.

Оскільки військові технології стають дедалі складнішими і дорожчими, уряди країн ЄС вбачають нагальну необхідність розвитку співпраці у галузі виробництва зброї – особливо тепер, коли вони прагнуть скоротити державні витрати, що допомогло б пережити фінансову кризу. Більш того, якщо збройні сили держав-членів планується використовувати для проведення спільних місій за межами Європи, то їхні системи мають бути сумісними, а озброєння – достатньо стандартизованим. Саме тому Європейська Рада в Салоніках у червні 2003 року ухвалила рішення про започаткування Європейського оборонного агентства із завданням координації військового потенціалу ЄС. Офіційно агентство було створено 2004 року.

II. ТОРГОВА ПОЛІТИКА, ЯКА ВІДКРИТА ДЛЯ СВІТУ

Значимість Європейського Союзу як торговельної потуги надає йому великого міжнародного впливу. ЄС підтримує систему, базовану на правилах Світової організації торгівлі (СОТ), що об'єднує 160 країн. Вона передбачає певний рівень правової визначеності та прозорості у веденні міжнародної торгівлі. СОТ визначає умови, за яких її члени можуть захистити себе від такої недобросовісної практики як демпінг (продаж за ціною, нижчою від собівартості), завдяки якій експортери отримують переваги над своїми конкурентами. Вона також передбачає процедуру залагодження спорів, що виникають між двома або кількома торговими партнерами.

З 2001 року в рамках Дохійського раунду торгових переговорів ЄС намагається досягти відкритості світових ринків. Це складні переговори. Але Євросоюз, як і раніше, переконаний у тому, що після фінансової та економічної криз обмеження у світовій торгівлі перетворили б спад на повномасштабну депресію.

Торгова політика ЄС тісно пов'язана з його політикою розвитку. Відповідно до своєї Генеральної системи преференцій (що передбачає скасування мита або зниження митних тарифів) ЄС надав преференційний доступ на свій ринок більшій частині продукції з країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою. Для 49 найбідніших держав світу такі преференції є ще значнішими. Весь їхній експорт, за винятком зброї, користується правом безмитного ввезення на ринок ЄС.

Водночас ЄС не має окремих торгових угод зі своїми основними партнерами серед розвинених країн, такими як Сполучені Штати та Японія. Торгові відносини з ними регламентуються в межах механізмів СОТ. Утім, 2013 року ЄС та США розпочали переговори зі створення між ними трансатлантичної зони вільної торгівлі. Раніше, на зустрічі G20 в Лондоні у квітні 2009 року,

ЄС сприяє відкриттю нових ринків і розвитку торгівлі в рамках Світової організації торгівлі.

сторони зійшлися на необхідності покращити регулювання світової фінансової системи.

Європейський Союз збільшує обсяги торгівлі зі зростаючими економіками в інших частинах світу, від Китаю та Індії до Центральної та Південної Америки. Торгові угоди з цими країнами передбачають також технічне і культурне співробітництво. Китай став для ЄС другим найважливішим торговим партнером (після США) та найбільшим імпортером – 2013 року товарооборот становив 428 млрд євро. Євросоюз також є головним торговим партнером Росії та найбільшим джерелом її зарубіжних інвестицій. Крім торгівлі, важливими для відносин Росії та ЄС є транскордонні питання, такі як безпека поставок енергоносіїв, зокрема газу.

III. АФРИКА

Відносини між Європою та африканськими країнами, розташованими на південь від Сахари, мають тривалу історію. Згідно з Римським договором 1957 року, тогочасні колонії та заморські території держав-членів стали асоційованими зі Співтовариством. Деколонізація, яка розпочалася на початку шістдесятих років ХХ століття, змінила ці стосунки на інший вид асоційованих відносин, вже із суверенними країнами.

Котонуська угода, яку було підписано 2000 року в столиці Беніну Котону, ознаменувала новий етап у розвитку політики ЄС. Ця угода між Європейським Союзом та країнами Африки, Карибського і Тихоокеанського басейнів (АКТ) є однією з найамбітніших і найбільш далекосяжних у сфері торгівлі та допомоги з будь-коли укладених між розвиненими країнами й такими, що розвиваються. Її було ухвалено в розвиток Ломеської конвенції, підписаної 1975 року в Ломе, столиці Того, і згодом регулярно оновлювальної.

Ця угода значно прогресивніша за попередні, оскільки веде від торгових відносин, заснованих на доступі до ринку, до торгових відносин у широкому сенсі. Вона також запроваджує нові процедури для розгляду порушень прав людини.

Європейський Союз надав особливі пільги в торгівлі найменш розвиненим країнам, 39 з яких є учасниками Котонуської угоди. З 2005 року вони можуть експортувати до ЄС без сплати мита практично будь-яку продукцію. У 2009 році ЄС погодився надати 77 країнам АКТ 2,7 млрд євро допомоги для розв'язання проблем у таких галузях, як охорона здоров'я, постачання води, запобігання зміні клімату та збереження миру.

- ▶ «Європу буде побудовано не за один день чи відповідно до якогось єдиного плану. Вона будуватиметься через конкретні досягнення, які, передовсім, створять солідарність де-факто».
- ▶ Ця виголошена 1950 року промова залишається, як і раніше, актуальною. А які значні виклики постануть перед Європою найближчими роками?

«Європу буде побудовано не за один день чи відповідно до якогось єдиного плану. Вона будуватиметься через конкретні досягнення, які, передовсім, створять солідарність де-факто». Так заявив Робер Шуман у своїй знаменитій Декларації, якою 9 травня 1950 року було започатковано проект європейської інтеграції. Шістдесят років по тому його слова залишаються актуальними. Солідарність між європейськими народами та націями має постійно зміцнюватися для подолання нових викликів, які постають у світі. Створення єдиного ринку на початку дев'яностих років ХХ століття стало великим досягненням, але цього було недостатньо. Для ефективної роботи ринку знадобилося запровадження євро – і європейська валюта з'явилася 1999 року. Для управління євро та забезпечення цінової стабільності було створено Європейський центральний банк, однак фінансова криза 2008–2009 років та боргова криза 2010-го показали, що євро вразливий перед атаками світових спекулянтів. Тому окрім Європейського центробанку потрібна ще й координація національних економічних політик – набагато тісніша за ту, яку здійснює нині Єврогрупа. На це спрямовано нову фіскальну угоду, яку в березні 2012 року підписали 25 держав-членів. То може статися, що ЄС незабаром виробить плани щодо справді спільного економічного управління?

Видатний архітектор європейської інтеграції Жан Моне завершив опубліковану в 1976 році книгу своїх спогадів так: «Суверенні держави минулого вже не можуть вирішувати проблеми сучасності: вони не можуть забезпечити власний прогрес чи контролювати своє майбутнє. Співтовариство саме по собі також є лише етапом на шляху до організованого світу майбутнього». З огляду на сьогодишню глобальну економіку, чи повинні ми розглядати Європейський Союз як такий, що в політичному плані вже не відповідає реаліям сьогодення? Чи радше слід подумати, як вивільнити весь потенціал понад п'ятиста мільйонів європейців, що мають спільні цінності та інтереси?

Європейський Союз незабаром матиме понад 30 держав-членів, які дуже сильно різняться історією, мовами та культурами. Чи може така строката сім'я націй утворити спільний політичний «публічний простір»? Чи можуть громадяни ЄС розвивати загальне почуття належності до Європи, залишаючись при цьому глибоко прив'язаними до своєї країни, свого регіону та своєї місцевої громади? Можливо, зможуть, якщо сьогодишні держави-члени наслідуватимуть приклад першого Європейського Співтовариства – Європейського об'єднання вугілля та сталі, народженого на уламках Другої світової війни. Його моральна легітимність ґрунтувалася на примиренні та зміцненні миру між колишніми ворогами. Члени Співтовариства дотримувалися принципу, згідно з яким усі вони, незалежно від розміру, мали рівні права і ставилися з повагою до тих, що у меншості.

Чи можна буде продовжувати наполягати на просуванні європейської інтеграції, заявляючи, що всі держави – члени ЄС та їхні народи бажають одного й того ж? Чи, можливо, лідери ЄС ширше використовуватимуть механізми «посиленої співпраці», завдяки яким окремі групи держав-членів зможуть рухатися вперед в тому чи іншому напрямку? Збільшення кількості таких механізмів може призвести до Європи, що складатиметься з великої кількості множин, або Європи «змінної геометрії». Тоді кожна держава-член вільно обиратиме, яку конкретну політику вона проводитиме або частиною якої окремої інституції буде. Таке рішення може видатися привабливо простим, але це було б початком кінця для ЄС, який працює з огляду на спільні інтереси своїх держав-членів як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. ЄС заснований на концепції солідарності, що означає спільний розподіл і витрат, і прибутків. А це передбачає існування спільних правил та спільної політики. Певні привілеї, відступи та факультативність повинні бути винятками і лише на короткий час. Інколи можуть бути необхідними перехідні положення чи періоди, але якщо всі держави-члени не дотримуватимуться одних і тих самих правил і не працюватимуть задля досягнення спільних цілей, солідарність і переваги сильної та єдиної Європи будуть втрачені.

Глобалізація примушує Європу конкурувати не тільки зі своїми традиційними суперниками (Японією та США), але також з потужними економіками Бразилії, Китаю та Індії, що швидко розвиваються. Чи може ЄС продовжувати обмежувати доступ до свого спільного ринку з метою захисту своїх соціальних та екологічних стандартів? Навіть якщо й так, йому все одно не вдалося б уникнути суворих реалій міжнародної конкуренції. Єдиним рішенням для Європи є стати справжнім світовим гравцем, який злагоджено діє на світовій арені та ефективно відстоює свої інтереси, промовляючи в один голос. Прогрес у цьому напрямку може бути досягнутий лише через рух до політичного союзу. Президент Європейської Ради, Президент Єврокомісії та Високий представник із закордонних справ і політики безпеки повинні разом забезпечувати міцне та послідовне лідерство ЄС.

Заради свого майбутнього європейці повинні працювати разом.

Водночас ЄС має стати демократичнішим. Європейський Парламент, якому кожен новий договір додавав повноважень, щоп'ять років обирається прямим загальним голосуванням. Однак відсоток населення, яке бере участь у цих виборах, варіюється від країни до країни. Часто явка виборців низька. Викликом для інституцій ЄС та національних урядів є віднайти кращі способи інформування громадськості та ведення з нею діалогу (через навчання, мережі НУО і т. ін.), і тим самим сприяти формуванню спільного європейського публічного простору, в якому громадяни ЄС зможуть долучитися до розроблення політичного порядку денного.

Зрештою, Європа повинна використовувати всю свою вагу на міжнародній арені. Однією з найбільших переваг ЄС є його здатність поширювати європейські цінності за межами своїх кордонів. Це такі цінності, як дотримання прав людини, забезпечення верховенства права, захист довкілля, дотримання соціальних стандартів у соціальній ринковій економіці. Будучи недосконалим, Євросоюзу важко претендувати на роль привабливої моделі для решти людства. Але по мірі успіхів Європи інші регіони розглядатимуть її як приклад. Що ж вважатиметься успіхом для ЄС у найближчі роки? Відновлення балансу фінансових систем його держав-членів. Боротьба з наслідками старіння населення в такий спосіб, щоб це не стало несправедливим покаранням наступному поколінню. Пошук етичних відповідей на глобальні виклики, пов'язані з науково-технічним прогресом, зокрема в області біотехнологій. Гарантування безпеки власним громадянам без шкоди їхнім свободам. Якщо ЄС зможе досягти всього цього, то Європа й надалі залишатиметься авторитетом, джерелом натхнення для решти світу.

Основні дати в історії європейської інтеграції

- 1950**   **9 травня** – Міністр закордонних справ Франції Робер Шуман виступає з важливою промовою із пропозиціями, заснованими на ідеях Жана Моне. Він пропонує, щоби Франція та Федеративна Республіка Німеччина об'єднали свої ресурси вугілля та сталі в новій організації, до якої зможуть приєднатися інші європейські країни.
- 1951**   **18 квітня** – Шість країн – Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Федеративна Республіка Німеччина та Франція – підписують у Парижі Договір про створення Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС). Він набув чинності 23 липня 1952 року з терміном дії на 50 років.
- 1955**   **1-2 червня** – На зустрічі в Мессіні міністри закордонних справ шести країн вирішують поширити європейську інтеграцію на всю економіку.
- 1957**   **25 березня** – Шість країн підписують у Римі договори про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом). Вони набули чинності 1 січня 1958 року.
- 1960**   **4 січня** – Ухвалена за ініціативою Сполученого Королівства Стокгольмська конвенція заснувала Європейську асоціацію вільної торгівлі, до складу якої увійшли окремі європейські країни, що не були членами ЄЕС.
- 1963**   **20 липня** – В Яунде підписано Угоду про асоційоване членство між ЄЕС та 18 африканськими країнами.
- 1965**   **8 квітня** – Підписано договір про злиття виконавчих органів трьох співтовариств (ЄОВС, ЄЕС та Євратом) і створено єдину Раду та єдину Комісію. Договір набув чинності 1 липня 1967 року.
- 1966**   **29 січня** – «Люксембурзький компроміс»: після політичної кризи Франція погоджується знову брати участь у засіданнях Ради у відповідь на домовленість про те, що правило односторонності зберігатиметься у випадках, коли під загрозою перебуватимуть «життєво важливі національні інтереси».
- 1968**   **1 липня** – На 18 місяців раніше запланованого терміну повністю скасовано митні формальності між державами-членами щодо промислових товарів, а також запроваджено загальний зовнішній митний тариф.
- 1969**   **1-2 грудня** – Під час Гаазького саміту політичні лідери ЄЕС ухвалюють рішення продовжувати просування європейської інтеграції.
- 1970**   **22 квітня** – У Люксембурзі підписано договір, який дозволив Європейським Співтовариствам отримувати більше фінансування за рахунок «власних ресурсів» та наділив Європейський Парламент більшими контрольними повноваженнями.
- 1973**   **1 січня** – До Європейських Співтовариств приєдналися Данія, Ірландія та Сполучене Королівство, збільшивши число країн учасниць до дев'яти. Норвегія за результатами референдуму утрималася від приєднання.

- 1974**   **9-10 грудня** – Під час Паризької зустрічі на найвищому рівні політичні лідери дев'яти держав – членів ухвалюють рішення проводити три зустрічі на рік у форматі Європейської Ради. Вони також схвалюють проведення прямих виборів до Європейського Парламенту і постановляють створити Європейський фонд регіонального розвитку.
- 1975**   **28 лютого** – У Ломе підписано конвенцію (Ломе I) між ЄЕС і 46 країнами Африки, Карибського і Тихоокеанського басейнів (АКТ).
22 липня – Підписано договір, який надав Європейському Парламенту більше повноважень щодо бюджету і яким створено Європейський Суд аудиторів. Він набув чинності 1 червня 1977 року.
- 1979**   **7-10 червня** – Перші прямі вибори 410 депутатів Європейського Парламенту.
- 1981**   **1 січня** – До Європейських Співтовариств приєднується Греція, збільшуючи число країн-учасниць до десяти.
- 1984**   **14-17 червня** – Другі прямі вибори до Європейського Парламенту.
- 1985**   **7 січня** – Жак Делор стає Президентом Комісії (1985–1995 рр.).
14 червня – Підписано Шенгенську угоду з метою скасувати контроль на внутрішніх кордонах країн – членів Європейських Співтовариств.
- 1986**   **1 січня** – Іспанія та Португалія приєднуються до Європейських Співтовариств, збільшуючи кількість країн-учасниць до 12.
17 і 28 лютого – У Люксембурзі та Гаазі підписано Єдиний європейський акт. Він набув чинності 1 липня 1987 року.
- 1989**   **15 та 18 червня** – Треті прямі вибори до Європейського Парламенту.
9 листопада – Падіння Берлінської стіни.
- 1990**   **3 жовтня** – Об'єднання Німеччини.
- 1991**   **9-10 грудня** – Європейська Рада у Маастрихті схвалює текст Договору про Європейський Союз. Він закладає підвалини спільної зовнішньої політики та політики безпеки, тіснішої взаємодії в галузі правосуддя і внутрішніх справ, створення економічного і монетарного союзу, у тому числі запровадження спільної валюти.
- 1992**   **7 лютого** – У Маастрихті підписано Договір про Європейський Союз. Він набув чинності 1 листопада 1993 року.
- 1993**   **1 січня** – Створення спільного ринку.
- 1994**   **9 та 12 червня** – Четверті прямі вибори до Європейського Парламенту.

1995

1 січня – Австрія, Фінляндія та Швеція приєднуються до ЄС, після чого кількість його членів сягає 15. Норвегія відмовляється від вступу за результатами повторного референдуму, на якому більшість населення проголосувала проти.

23 січня – Нова Європейська Комісія починає виконувати свої обов'язки під головуванням Жака Сантера (1995–1999 рр.).

27-28 листопада – Європейсько-середземноморська конференція у Барселоні започатковує партнерські стосунки між ЄС та країнами південного узбережжя Середземного моря.

1997

2 жовтня – Підписано Амстердамський договір. Він набуває чинності 1 травня 1999 року.

1998

30 березня – Починається вступний процес для нових країн-кандидатів – Кіпру, Мальти та 10 країн Центральної та Східної Європи.

1999

1 січня – Одиннадцять країн ЄС переходять на євро, яке з'являється на фінансових ринках, замінивши їхні національні валюти у безготівкових розрахунках. Європейський центральний банк бере на себе відповідальність за монетарну політику ЄС. 1 січня 2001 року Греція стає дванадцятою країною, яка приєднується до єврозони.

10 та 13 червня – П'яті прямі вибори до Європейського Парламенту.

15 вересня – Нова Європейська Комісія починає виконувати свої обов'язки під головуванням Романо Проді (1999–2004 рр.).

15–16 жовтня – На своєму засіданні в Тампері Європейська Рада ухвалює рішення про перетворення ЄС на зону свободи, безпеки та справедливості.

2000

23–24 березня – На своєму засіданні в Лісабоні Європейська Рада розробляє стратегію зі стимулювання зайнятості в ЄС, модернізації економіки та зміцнення соціального єднання у високотехнологічній Європі.

7–8 грудня – У Ніцці Європейська Рада досягає згоди стосовно тексту нової угоди, що змінює систему ухвалення рішень у ЄС. Метою є підготувати Союз до майбутнього розширення. Президенти Європейського Парламенту, Європейської Ради та Європейської Комісії урочисто проголошують Хартію фундаментальних прав ЄС.

2001

26 лютого – Підписано Ніццьку угоду. Вона набуває чинності 1 лютого 2003 року.

14-15 грудня – Європейська Рада ухвалює Лаакенську декларацію про майбутній Союз. Вона відкриває шлях до подальшого реформування ЄС та створення Конвенту з підготовки Європейської Конституції. Валері Жискар д'Естена призначено Головою Конвенту.

2002

1 січня – Банкноти та монети євро надходять в обіг у 12 країнах єврозони.

2003

10 липня – Конвент з питань майбутньої Європи завершив роботу над проектом Європейської Конституції.

- 2004**
- 1 травня** – Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина та Чеська Республіка приєднуються до ЄС.
- 10 та 13 червня** – Шості прямі вибори до Європейського Парламенту.
- 29 жовтня** – У Римі 25 глав держав та урядів підписують Європейську Конституцію.
- 22 листопада** – Новий склад Європейської Комісії приступає до виконання своїх обов'язків під керівництвом Жозе Мануела Баррозу.
- 2005**
- 29 травня та 1 червня** – Виборці на референдумі у Франції не схвалюють Конституцію. Через три дні так само висловлюються виборці у Нідерландах.
- 3 жовтня** – Початок переговорів про приєднання до ЄС Туреччини та Хорватії.
- 2007**
- 1 січня** – Болгарія та Румунія вступають до Європейського Союзу. Словенія стає 13 країною, що входить в єврозону.
- 13 грудня** – Підписано Лісабонський договір.
- 2008**
- 1 січня** – Кіпр та Мальта стають 14 та 15 країнами, які приєднуються до єврозони.
- 2009**
- 1 січня** – Словаччина стає шістнадцятою країною, що приєднується до єврозони.
- 4–7 червня** – Сьомі прямі вибори до Європейського Парламенту.
- 2 жовтня** – За результатами референдуму Ірландія схвалює Лісабонський договір.
- 1 грудня** – Лісабонський договір набуває чинності. Германа Ван Ромпея обрано Президентом Європейської Ради. Кетрін Ештон обрано Високим представником Європейського Союзу із закордонних справ і політики безпеки.
- 2010**
- 9 лютого** – Європейський Парламент затверджує склад нової Європейської Комісії під президентством Жозе Мануела Баррозу, для якого це другий термін перебування на посаді.
- 9 травня** – Створено Європейський фінансовий стабілізаційний фонд, обсяг гарантованих коштів якого становить нині 780 млрд. євро.
- 2011**
- 1 січня** – Естонія стає сімнадцятою країною, яка приєднується до єврозони.
- 2012**
- 10 грудня** – Євросоюз удостоєно Нобелівської премії миру.
- 14 грудня** – Європейська Рада ухвалила рішення про створення в рамках ЄС Банківського союзу.
- 2013**
- 1 липня** – Хорватія стає 28 державою-членом Європейського Союзу.

2014

1 січня – Латвія приєднується до зони євро.

1 листопада – Федеріку Могеріні обрано Високим представником Європейського Союзу із закордонних справ і політики безпеки.

3 листопада – Розпочав роботу нинішній склад Європейської Комісії під президенством Жан-Клода Юнкера.

1 грудня – Посаду Президента Європейської Ради обіймає Дональд Туск.

2015

1 січня – Литва стає дев'ятнадцятою країною, яка запровадила євро.

Європейський союз

Держави - члени ЄС

Держави - кандидати у члени ЄС

Інша інформація про Європейський Союз

■ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Інформація всіма офіційними мовами Європейського Союзу доступна на веб-сайті: <http://europa.eu>

■ ОСОБИСТО

В Україні функціонують Інформаційні центри ЄС. Інформацію щодо центрів можна знайти на веб-сайті Представництва ЄС в Україні:

http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/more_info/eu_information_centres/eu_centres_in_ukraine/index_uk.htm

■ ЗА ТЕЛЕФОНОМ, АБО ПО ЕЛЕКТРОННІЙ ПОШТІ

EUROPE DIRECT – це служба, яка відповідає на запитання щодо Європейського Союзу.

Ви можете скористатися цією послугою за телефоном: **00 800 6 7 8 9 10 11**

(або за оплачуваним телефоном з-поза меж ЄС: **(32-2) 299 96 96**), чи за

допомогою електронної пошти з веб-сайту <http://europedirect.europa.eu>

■ ЧЕРЕЗ ДРУКОВАНІ ВИДАННЯ

Публікації про ЄС можна отримати лише одним клацанням миші на веб-сайті книжкового магазину ЄС: bookshop.europa.eu

В Україні нараховується дев'ятнадцять Інформаційних центрів ЄС:

Національна академія державного управління при Президентіві України
20, вул. Е. Потьє, м. Київ, 03057; 4-й поверх, ауд. 401
тел.: (+38-093) 987-80-08; e-mail: eintegr@i.ua

Інститут міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка
36/1, вул. Мельникова, м. Київ, 04119; 1-й поверх, бібліотека
тел.: (044) 481-44-11, 481-44-42; e-mail: eu.iir@gmail.com

Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету
4, пр. Відродний, м. Київ, 03061; корп. 7, кім. 204
тел. (044) 406-77-66; e-mail: imv@nau.edu.ua

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара
8, вул. Козакова, м. Дніпропетровськ, 49050; бібліотека
тел.: (056) 374-98-31, 776-82-96; e-mail: librarydnu@gmail.com

Тернопільський національний економічний університет
11, вул. Львівська, м. Тернопіль, 46020; корп. 1, бібліотека
тел. (0352) 47-50-63; e-mail: presa@tane.edu.ua

Херсонський державний університет
2, вул. 40 років Жовтня, м. Херсон, 73000; тел. (0552) 32-67-41
факс (0552) 32-67-85, 32-11-29; e-mail: AKulik@ksu.k.ua,
spivakovska@ksu.k.ua

Українська академія банківської справи НБУ
9/1, вул. Покровська, м. Суми, 40000; наукова бібліотека, кім. 218
тел. (0542) 66-51-06; моб. (+38-097) 335-77-25
факс (0542) 66-51-07; e-mail: petryna@uabs.edu.ua

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича
23, вул. Лесі Українки, м. Чернівці, 58000; 2-й поверх, бібліотека
тел. (0372) 58-47-68; e-mail: eu@chnu.edu.ua

Харківський національний економічний університет
9 А, пр. Леніна, м. Харків, 61001; науково-бібліотечний корпус, ауд. 309
тел.: (057) 702-11-14 (попросити з'єднати 211), 702-07-19
e-mail: gomashka260168@gmail.com, library@ksue.edu.ua

Таврійський національний університет ім. Вернадського
4, просп. Вернадського, м. Сімферополь, 95007; наукова бібліотека, корпус Б
тел. (066) 507-10-28; e-mail: library@crimea.edu

Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки
30 А, вул. Вінниченка, м. Луцьк, 43021; бібліотека СНУ
тел./факс (0332) 24-40-38; e-mail: abouya@rambler.ru

Севастопольський національний технічний університет
29, вул. Університетська, м. Севастополь, 99053; бібліотека, кім. 403
тел. (0692) 43-50-57; e-mail: library@sevgtu.sebastopol.ua

Одеський національний економічний університет
8, вул. Преображенська, м. Одеса, 65082; наукова бібліотека
тел. (048) 723-03-78; моб. (+38-067) 482-73-76
e-mail: icseu@oneu.edu.ua

Білоцерківський національний аграрний університет
8/1, пл. Соборна, м. Біла Церква, 9100; головний корпус, наукова бібліотека
тел. (04563) 3-11-68; моб. (+38-098) 270-43-54
e-mail: andrej.bilan@mail.ru, gulajpole@ukr.net

Вінницький національний технічний університет
95, Хмельницьке шосе, м. Вінниця, 21021; головний корпус, кімн. 104
тел. моб. (+38-093) 313-40-04; e-mail: vinncei@gmail.com

Донецький національний університет
24, вул. Університетська, м. Донецьк, 83001; наукова бібліотека, кімн. 103
тел. (062) 302-92-73; моб. (+38-050) 278-53-54
e-mail: ihor.todorov@gmail.com; shtukarin@donnu.edu.ua

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
1, вул. Чорновола, Івано-Франківськ, 76000
Інститут історії, політології і міжнародних відносин
тел. моб. (+38-067) 650-96-58; e-mail: natali.marchuk@gmail.com, eu@pu.if.ua

Чорноморський державний університет імені Петра Могили
10, вул. 68-ти Десантників, Миколаїв, 54003; ауд. 305
тел. (0512) 46-41-24, моб. (+38-050) 546-56-04
e-mail: mykhaylo.bagmet@gmail.com

Львівський Національний університет ім. Івана Франка
19, вул. Січових стрільців, м. Львів, 79602; факультет міжнародних відносин, к. 202; тел. (032) 239-46-56; моб. (+38-067) 968-27-94,
(+38-096) 920-29-08; факс (032) 272-79-73; e-mail: eu.i.lviv@gmail.com

Ви також можете отримати інформацію та буклети про ЄС українською мовою за такою адресою:

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ

101, вул. Володимирська, Київ, 01033, Україна
Інтернет: <http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/>

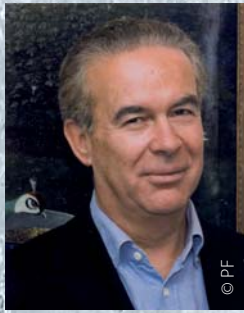
Тел. +38 044 390 80 10, факс +38 044 390 80 15

Ел. пошта: delegation-ukraine@eeas.europa.eu,
delegation-ukraine-press@eeas.europa.eu (відділ преси та інформації)

Facebook: <http://www.facebook.com/EUDelegationUkraine>

Twitter: <http://twitter.com/EUDelegationUA>

Представництва Європейського Союзу працюють в усіх країнах – членах ЄС та в багатьох інших країнах світу.

Паскаль Фонтен,
колишній помічник Жана Моне,
професор Інституту політичних досліджень,
Париж

Європа у 12 уроках

Для чого слугує ЄС? Навіщо та в який спосіб його було створено? Як він функціонує? Що він уже дав своїм громадянам і які нові виклики постають перед ним сьогодні?

Чи може ЄС в епоху глобалізації успішно конкурувати з іншими провідними економіками та забезпечувати встановлені ним соціальні стандарти? Яку роль Європа відіграватиме на світовій арені? Де проведуть кордони ЄС? Яке майбутнє очікує на євро?

Це лише деякі питання, що їх експерт ЄС Паскаль Фонтен досліджує в своїй популярній брошурі «Європа у 12 уроках».

doi: 10.2871/254518
ISBN 978-92-9238-230-8

9 789292 138230 8